

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1872.

(FJORTONDE ÄRGÅNGEN.)

2:a häft.

Innehåll:

	Sid.
10. Om den gifta kvinnans eganderätt. III. Af <i>L. N.</i>	65.
11. Blad ur Resanteckningar. III. Mary Carpenter och hennes verksamhet. 2. Af <i>St—</i> (Forts. och slut fr. föreg. häfte) 83.	
12. Några anteckningar ur Guizots karakteristik af det 19:e århundradets filosofiska skolor.....	106.
13. Från det Frankrike som kommer. (Breve fra en norsk Dame) 110.	
14. Några hvardagslivets hjeltinnor. Af <i>G.</i>	117.
15. "Hvad fætter Bill fortalte". Tvenne skitser af <i>forfatterinden</i> til " <i>Brands döttré</i> ".....	119.
16. Striden om kvinnans valrätt.....	128.
17. Den osynliga pianisten.....	129.
18. Folkhögskolan ett vilkor för det nya statsskicket. Af <i>F. E. T.</i> 131.	
19. Frågor och svar.....	138.
20. Ur vår Dagbok.....	141.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

10. Om den gifta kvinnans eganderätt.

»Eganderätten är till sin natur en oinskränkt rätt, en rättighet att, med alla andras uteslutande, förfoga öfver ett ting. Det innefattar därför i sjelfva verket en orimlighet att tvenne eller flera personer kunna samtidigt, hvar för sig, vara egare af hela tinget. Deremot möter icke något hinder att ju tvenne eller flera ega hvar sin *idéella* del af det hela.

Eganderätt uti det gemensamma boet tillkommer hustrun, ej mindre än mannen. Men hustrun är enligt lag beroende af mannen såsom hennes målsman, och mannen erkännes äfven i lagen såsom den der ensam eger förvaltningen af boet om händer . . . Häraf följer att öfver den idéella andel som utgör hennes lott i boet, kan hon i allmänhet ej under det äktenskapet fortfar eller innan boskillnad blifvit vunnit utöfva sin eganderätt.

Så länge makarne hafva gemensamt bo, eger hustrun (alltså) blott *en hvilande samegendomsrätt*.

För ifrågavarande egendoms-gemensamhet gälla alldeles särskilda regler, emedan ifrågavarande institution är af en fullkomligt egen beskaffenhet, så att på densamma ej kunna tillämpas grundsatser, beroende af andra, mer eller mindre likartade rättsförhållanden.»

Om makars giflorätt i bo,
af K. Olivecrona. (3:e uppl.)

III.

En lång tid har förflutit sedan vi sist framlade denna fråga för tidskriftens läsare. Det riksdagens beslut, hvarom vi då talade,*) har antagligen blifvit öfverlemnadt till den nystiftade Lagbyråns pröfning, hvarom ännu intet kommit till allmänhetens kännedom; men under det vi med ett lätt förklarligt, djupt och allvarligt intresse afbida detta utlåtande, hafva vi för frågans återupptagande fått en ny och synnerligen kärkommen anledning. I nionde årgångens första häfte af Chr. Naumanns Tidskrift för Lagstiftning, Lagskipning och Förvaltning, förekommer nemligen en insänd uppsats, som under titeln: »Några ord om gift kvinnas rättigheter» ur rent juridisk synpunkt skärskådar vår nuva-

*) Se 13:de årg. 2:dra häftet.

rande giftermålslag, ådagalägger dess många brister och de missförhållanden, som deraf uppkomma, samt äfven framlägger ett motiveradt, ehuru ej fullt utarbetadt, förslag till bristernas afhjelpande.

Om ock de åsichter i förevarande ämne, som i denna uppsats göra sig gällande, varit ännu mera skilda från våra egna, än hvad förhållandet är, så hade vi dock helsat den med verklig tillfredsställelse såsom ett första försök från de lagkunniges sida att inom pressen upptaga ämnet till belysning. Detta är just hvad vi längtat efter, äfven med fara att möta en verklig motståndare till våra önsknings och förhoppningar; ty näst efter en varm och nitisk vän och medarbetare räkna vi som en fördel att hafva en varm och ifrig motståndare. Den ljumma liknöjdheten, som säger *ja* emedan det är mindre besvärligt än att nödgas motivera ett *nej*, har varit nära deran att mer än en gång nedslå vårt mod.

Då vi nu gå att göra en närmare bekantskap med ofvannämnda uppsats i den juridiska tidskriften, kunna vi ej undertrycka en önskan och en uppmaning att hvarje svensk kvinna som deltagar i och ifrar för en angelägenhet, som rör henne så nära, icke skall sky den ringa möda det möjligen kan kosta att anskaffa det lilla häftet (lösa häften säljas icke i bokhandeln), och sjelf, hvar och en för sig, med allvar och eftertanke genomgå denna afhandling, hvars värdiga skriftsätt och sakrika innehåll gör den förtjent af hennes fulla uppmärksamhet. För dem, hvilka emellertid icke lyckas erhålla häftet, skola vi försöka återgifva författarens mening så troget som möjligt.

Det första oss möter är en kortfattad men väl behöflig utredning af betydelsen, vigten och värdet af äktenskapsförordet eller, som det äfven kallas, paktum. Hos den stora allmänheten, och i detta fall ej allenast hos den kvinliga delen deraf, råder i detta afseende en förvillelse, som stundom torde hafva betänkliga följder. Å ena sidan antages och upprepas nästan som en trosats, att ett dylikt förord förutsätter och innebär ett sårande misstroende, är i och för sig en chikan, en förödmjukelse, som en man af hjerta och heder, medveten om sina afsigters godhet och redlighet, icke vill, icke behöfver och icke bör underkasta sig. Går han i pligtkärlek och samvetsgrannhet ännu litet längre, tillägger han väl äfven en fruktan för att få händerna bundna och således ej med full frihet kunna, just till husets och hustruns eget bästa, använda hennes förmögenhet. Å andra sidan före-

ställer man sig att i och med paktums uppgörande vore allt vunnit, att deri ligger all frälsning, all den säkerhet som hustrun för sin del kan behöfva, och att den fader eller målsman, som uttryckligen gjort paktums ingående till vilkor för sin dotters eller myndlings blifvande giftermål, dermed iakttagit all nödig försigtighet, och sedan med lugn kan se henne gå sin äktenskapliga framtid till mötes.*) En sådan föreställning är det otvifvelaktigt som ligger till grund för det visserligen ganska betydelsefulla faktum att, inom de sist förflutna månaderna, i Stockholm, ett ovanligt stort antal (det senare halfåret af 1870 omkring 40, mot eljest vanligen 3 à 4 under samma tid) ansökningar om förords upprättande blifvit till vederbörande myndighet inlemnade, hvilket på ort och ställe väckt en viss förvåning. Vi tro oss icke komma sanningen för nära om vi räkna denna nyväckta eller tilltagande ifver, dels af giftoman att så vidt som möjligt skydda hustruns rätt och dels i de flere fall hvarest mannen påyrkat det, att skydda sig sjelf för misstanke om egennyttiga beräkningar, för en förstlingsfrukt af de bemödanden i denna riktning som i och genom förlidet års riksdags förhandlingar kallades till lif.

Vore fördelen eller vigten af förordet så stort som det, efter hvad vi nu framställt, i allmänhet antages vara, skulle vi med glädje helsa denna företeelse; men, tyvärr, förordet, äfven med all den utsträckning vår nuvarande lag medgifver, är för hustrun af föga värde, har endast sällan någon praktisk betydelse.**) Förord kan nemligen endast uppgöras om makarnes giftorätt, d. v. s. endera eller begge makarne må afsäga sig giftorätt i den egendom andra maken i boet medfört; men derutöfver gäller icke förordet. Under mannens lifstid har han emellertid oinskränkt och oansvarig förvaltningsrätt öfver de i förordet upptagna egodelarne, och kan således utan påföljd dem förskingra. Förordet gäller endast för vissa, vid dess uppgörande specificerade egodelar. Utbytas dessa mot andra föremål eller försäljas de, har förordet öfver deraf inlutna penningar ingen annan verkan än att hustrun må, i likhet

*) Så ofta talet blifver om gift kvinnas eganderätt har förordet alltid ansetts vara af synnerlig vigt, om ej för annat så åtminstone som ett slags grundval att bygga vidare på, och så många förslag om dess utsträckning, om önskvärdheten af obligatoriskt paktum, hafva samtalsvis, äfven af juridiskt bildade personer, bragts å bane, att vi anse oss förpligtade och berättigade att längre fram härtill återkomma.

**) Vi hafva en af våra mest framstående jurister att tacka för de uppgifter om förordet, som i det följande förekomma.

med andra fordringsägare, utan förmånsrätt bevaka fordran för hvad som blifvit förskingradt utan att gå till gäld, för hvilken hon häftade i ansvar. För sin i boet medförda förmögenhet har hustrun således före mannens död ingen nytta af förordet; hvarken kapital eller inkomsten deraf må hon till eget bruk disponera. Efter mannens död, om den egendom hvarom förord upprättats ännu befinnes i orubbadt skick, om mannen intet deraf förytttrat eller förskingrat, då eger hustrun, i kraft af förordet, behålla sin enskilda egendom, hvilken alltså icke ingår i boet att skiftas med dess öfriga tillgångar. Så litet är dock hennes rätt tillgodosedd, att hon icke ens för den del af hennes genom förordet tillförsäkrade egendom, som under äktenskapet blifvit förskingrad, i likhet med tjenare för innestående lön åtnjuter förmånsrätt gentemot boets kreditorer.

Hur bristfällig, man kunde nästan säga, föga genomtänkt hela institutionen är, visar sig ock deraf, att om någon välvillig vän eller frände vill genom gåfva eller testamente bereda en gift kvinna någon fördel och därför uttryckligen stadgar att gåfvan är till henne enskildt gifven, således af natur att mannen deri ej eger giftorätt, så betager lagen dock icke mannen rätt att föryttra och förskingra denna egendom, hvarom alltså äfven kan sägas att mannen, enligt ett lagbokens uttryck, har »den såsom målsman förvärfvat i äktenskapet med hustrun.» Det finnes i sjelfva verket intet sätt att tillförsäkra hustrun någon, från mannens förvaltning eller dispositions- och förskingringsrätt undandragen, egendom, och den enda utväg att kringgå lagen, som verkligen någon gång begagnats, är att låta en tredje person under mannens lifstid emottaga och förvalta den genom förordet hustrun förbehållna egendom, hvilken efter mannens död till hustrun återbäres, så vida hon icke ådragits ansvarighet för skuld, därför egendomen medtages; men sådant är en utväg makar emellan, hvarom icke vidare torde behöfva ordas och som mer än något annat högt talar för den oafvisliga nödvändigheten af en förändrad lagstiftning. *)

Detta har äfven erkänts af förf. i Naumanns tidskrift i det han säger: »Ej må förord göras om annat än makarnes *giftorätt*. Af giftorätten bestämmes nemligen endast den eganderätt i

*) Ingen före äktenskapet uppgjord öfverenskommelse, intet lagligt bevitnadt kontrakt fortfar att man och hustru emellan äga gällande kraft. De två äro ett och mannen representerar denne ene; mot sig sjelf kan man ej ikläda sig lagliga förpligtelser.

boet, som vid giftermålets ingående tillkommer hvardera makan. Denna eganderätt fortfar visserligen *efter lag*, både under äktenskapet och vid den tid, då boet kommer att upplösas; men tänker man särskildt på dess betydelse och värde i hvad kvinnan angår, så inskränkes densamma inom nog obetydliga proportioner», — ett yttrande som, från juristens varsamma och försigtiga språk öfversatt på rent praktisk prosa, vill säga att dess »betydelse och värde» äro ungefär lika med noll.

Man borde med skäl kunna antaga att inför lagens bokstaf skulle endast rättvisan ega talan, men allestädes der denna bokstaf berör kvinnans och i all synnerhet den gifta kvinnans intressen, der tillätes, eget nog, äfven ett särskildt slags äktenskaplig pligtkänsla att hafva sitt ord med. Så ock här; hvarhelst ett brott blifvit begånget, bör väl lagen visa sig angelägen att ansvar derå yrkas, den brottslige bestraffas och rättvisa skipas. Men om nu den brottslige är en gift man så skulle den förr omnämnda pligtkänslan alltför mycket såras om hustrun på honom yrkade laga ansvar, och alltså, ehuru samma lag påtvingat henne mannens förvaltarekap, — allt på denna pligtkänslas bud — betager man henne det juridiska band, lagen eljest lagt å syssloman som handhafver annans medel. Hennes eganderätt, tillägger vår författare, kan således »med allt skäl i juridiskt afseende kallas »sväfvande», emedan den, så länge äktenskapet fortvarar, saknar fast juridisk grund.» Efter ett sådant erkännande kunde vi med skäl förmoda att ett dylikt »sväfvande» förhållande, just ur juridisk synpunkt, skulle fördömas. Men nej! Pendeln svänger fram och åter mellan lagen och känslan, och nu äro vi åter inne på den senares område ända derhän, att hustrun hänvisas till mannens »känsla af sina pligter äfven i ekonomiskt afseende», som en vida säkrare grund än den juridiska; alltid med det välbekanta tillägget om ett äktenskap sådant det bör vara d. v. s. med andra ord: om det är ett idealäktenskap. Men att sådana äro undantag, derom torde litet hvar kunna förvissa sig, och då den juridiska grunden på sådana vilkor undandrages hustrun, hvad blifver henne öfrigt då mannen är en dålig man, vare sig med detta uttryck menas den grofve brottslingen, den förhärdade suparen, eller den dåraktige spelaren, den afundsjuke girigbuken, den raffinerade hustyrannen?

Hur mån än förf. synes vara att bibehålla mannen vid denna, ur hans synpunkt, från äktenskapets sanna natur oskiljaktiga herskarerätt, och ehuru han ej anser att *någon* rätt att med man-

nen deltaga i boets förvaltning får eller bör tillkomma hustrun, tror han dock att, der hon medfört betydlig eller måhända all förmögenhet i boet, hon för sig må behålla något deraf, *högst* en tredjedel, hvilken summa — af förf. benämnd hustruns *undantagslott*, — likväl, på det den som så nödvändig ansedda enheten ej må rubbas, aldrig må i boet ingå eller som dess tillgång upp- tagas. Men, likasom rädd att hafva medgifvit för mycket, skyn- dar förf. genast att vid sitt förslag göra inskränkningar och be- stämmelser, hvilka vi dock nu förbigå då de återfinnas i det formulerade förslag som avslutar hans uppsats och hvilket vi längre fram skola meddela.

Skillnaden emellan denna föreslagna undantagslott och det nuvarande äktenskapsförordet, om hvars gagnlöshet eller åtmin- stone otillräcklighet vi redan ordat, är i sjelfva verket ganska stor, och de båda institutionerna, hvilka enligt författaren äro olika till såväl beskaffenhet som ändamål, hafva med hvarandra föga berö- ring. Den förmån, som genom förordet skulle beredas hustrun, in- träder icke förrän efter mannens död och medgifver henne dess- förinnan ingen rätt till förvaltning öfver de egodelar det omfattar.

»Stadgandet om undantagslott,» fortsätter författaren, och dessa följande uttryck äro så märkliga att vi ordagrannt åter- gifva dem, »är deremot ämnadt att omfatta endast en mindre del af hennes egendom, och dess ändamål skulle vara mindre att trygga hennes eganderätt till samma del, än att, genom hennes bibehållande vid *förvaltningen*, förskaffa henne en sjelfständig, af *boets* förvaltning oberoende, inkomst för bestridande af egna *per- sonliga* utgifter. Derföre att vi anse både mannen och makar- nes gemensamma hushåll ega befogade anspråk på bidrag af qvinnans tillgångar, hafva vi trott högst $\frac{1}{3}$:del deraf kunna rätt- visligen anslås för hennes egna behof. De fördelar, som för begge makarne och för det äktenskapliga förhållandet dem emel- lan skulle genom institutionen af undantagslott uppkomma, anse vi vara följande: Hustrun, som genom denna institution inga- lunda skulle vara, hvad hon ej heller bör blifva, i ekonomiskt afseende oberoende af mannen, skulle derigenom undgå obehaget att nödgas, för hvarje äfven den minsta utgift, anlita mannen. Såsom förhållandet nu är, hör man någon gång hustrur, hvilkas män ingalunda äro alltför sparsamma eller röja minsta missnöje vid penningefordringar, likväl beklaga att de måste, såsom det heter, »taga hvar skilling» af mannen. Har hustrun före gifter- målets ingående varit myndig, blifver det för henne så mycket

kännbarare att efter giftermålet sakna all sjelfständig inkomst. Vanligen lemnad i okunnighet om mannens affärsställning, har en hustru dessutom ingen måttstock för bedömandet deraf, huru mycket hon för egen del kan eller får depensera. Följden häraf blifver, att hon, utan all beräkning af boets tillgångar, för egen räkning utgifver allt hvad henne lyster och hon af mannen lyckas erhålla. Men sådant utgör en dålig beredelse för den hushållning hon, om hon genom mannens död lemnas allena med barnen, framdeles vanligen får underkasta sig. Genom erhållande af den af oss så kallade undantagslotten tro vi, att i nämnda hänseende en förändring till något bättre vore att hoppas. Är denna lott nog knapp tilltagen, söker väl hustrun i allmänhet att rätta sina utgifter derefter, men emottager med så mycket större tacksamhet hvad mannen dertill vill tillskjuta; är den åter nog riklig, hvilket om hustrun äger stor enskild förmögenhet måste anses vara i sin ordning, så inse vi icke hvarför man skulle antaga, att ett deraf uppkommande öfverskott å inkomsterna blefve af hustrun användt sämre, än som skulle skett af mannen, derest detsamma i gemensamma boet influtit. Skulle genom god hushållning med sin undantagslott hustrun kunna deraf lemna tillskott till hushållet eller till mannens utgifter, så stördes väl ej härigenom det goda äktenskapliga förhållandet; och man torde väl vara berättigad antaga, att mången man, hvilken nu lättsinnigt förslösar ett bo, som han äger i sina händer och behandlar såsom uteslutande sitt, skulle hafva försyn för att draga till sig och förstöra ett mindre kapital, som blifvit för hustruns personliga behof afsatt, och som, ifall af boets skuldsättning, kan blifva en yttersta utväg för makarnes och barnens uppehälle. Genom ett stadgande om undantagslott skulle ock den i 11 kap. 4 § Giftermålsbalken förekommande allmänna regel, att »hvar eger sin sak ensam böta och ej annans lott förverka», åtminstone i mindre mån än hittills skett, kunna af mannen öfverträdas.»

»Hvad åter mannen angår, tro vi ej att han blefve lidande derpå, om en undantagslott tillfölle hustrun. Den ränta, hvaraf han derigenom komme i mistning, vore ej förlorad, då en minskning i nödiga utgifter af boet i stället uppkomme och han undginge besväret att bedöma och beräkna hvad för hustruns personliga utgifter erfordrades — en detalj, hvari han vanligen äger föga erfarenhet, och som för honom måste äga föga intresse. Den makt, han nu äger, att bestämma beloppet af handpenningar för hustruns enskilda behof, utöfvas nästan alltid godtyckligt;

är han dervid frikostig, såsom åtminstone vid äktenskapets början företrädesvis inträffar, så föranledes deraf lätt hos hustrun en vana vid lyx och yppighet i klädsel m. m., som föranleder afsaknad och missnöje då den ej mera kan tillfredsställas; är han åter dervid allt för sparsam, så är fara värdt att penningar, ämnade för makarnes gemensamma behof, få tillsläppa hvad som brister, hvarigenom det nödvändiga förtroendet mellan makarne lätt kan störas. Obehaget af att nödgas, om ej begära, åtminstone såsom ren gåfva emottaga *allt* som till nödiga utgifter erfordras, kan i allt fall för hustrun, om hon vet sig äga ej så ringa förmögenhet och ej gjort sig känd för misshushållning, icke annat än kännas såsom en förödmjukelse; hvilket ej inträffar då utgifterna ske för makarnes gemensamma nytta.»

Vi tro gerna att en öppen blick för den i sanning hårda och i många afseenden förödmjukande lott, lagen tillerkänner den svenska hustrun, en nitälskan att i någon mån rätta deraf uppkomna missförhållanden, föranledt tillkomsten af denna uppsats. Och likväl finna vi äfven här allestädes spåren af gamla fördommar, af den motvilja för några förändringar som gerna vill kalla sig för varsam betänklighet, berömlig omsorg om det bestående, men som dock här orsakat ett öfverallt genomlysande mistroende, hvaraf uttrycken mer än en gång äro verkligen kränkande. Se här några exempel:

De allra flesta torde gerna medgifva att det gemensamma boet har befogade anspråk på bidrag af äfven qvinnans tillgångar, men då intet lagens bud föreskrifver huru mycket eller huru litet mannen för sin del skall gifva, hvarför skall man tro hustrun mera behöfva detta tvång att afstå $\frac{2}{3}$ af sin förmögenhet? Hon, makan, modren, hvars alla instinkter, hvars hela verksamhet ligger inom hemmet, just hon skulle alltså icke kunna motstå frestelsen att på bekostnad af dessa dyrbara intressen förslösa sina inkomster! Skall lagens bud här mellankomma, må det då gälla båda makarne, men icke företrädesvis ådagalägga mistroende till den som minst rättfärdigar det.

Hemmets intressen är dock blott det ena motivet för dessa inskränkande villkor och föreskrifter; det andra är att hustrun ingalunda *får* eller *bör* blifva ekonomiskt oberoende af mannen. Men, hvilken än den fara är som deraf skulle uppstå, — och, att döma af de uttryckliga, ingen appell medgifvande ordalagen, tyckes förf. hafva tänkt sig den särdeles stor, — den synes dock icke hafva blifvit undviken, ty så betydlig kan väl en qvinnas förmögenhet vara

att hon äfven med en tredjedel deraf blifver ekonomiskt oberoende af mannen. Men om nu tvärtom denna tredjedel blef så ringa att hon dermed ej kunde besörja sina personliga utgifter, då menar förf. blifver hennes *tacksamhet* så mycket större om mannen af hennes återstående två tredjedelar tillskjuter hvad hon behöfver (!) I sanning vi äro bra långt ifrån ett äktenskap sådant det bör vara, då det makarna emellan kan blifva fråga om *tacksamhet* i rent ekonomiska förhållanden! Att sådana uttryck som dem vi anført kunna på fullt allvar användas utan att med afsigt vilja vara sårande och nedsättande, bevisar bäst hur långt vi ännu äro ifrån den likställighet som borde vara och som i sjelfva verket är den enda och sanna grunden för ett verkligt lyckligt äktenskap. Och till slut komma vi dock åter till en öm och röraude omsorg för äfven en dålig och slösaktig man, som, sedan han genom eget förvållande förskingrat allt, på sistone skulle finna, icke blott för barnen utan äfven för sig sjelf, en yttersta utväg till uppehälle i denna hustruns undantagslott, en utväg, som, om den icke kan förhindras, det dock till det minsta icke varit nödigt att för mannen utpeka. *Hvad* hustrun beträffar synes klart att hennes enda, fulla, urgamla rätt, *den att försaka*, äfven här blifvit ihågkommen.

Det är med verklig ledsnad vi framställt alla dessa invändningar, ty vi tro att mycket af det som så obehagligt berört oss, insmugit sig författaren omedvetet. Det är icke så lätt att skilja sig från den vana, som blifvit till andra natur hos kanske de allra flesta, att »mäta våra (mannens och kvinnans) pligter på mindre lika än beqväma vigter.» Våra nuvarande förhållanden äro i alla fall så litet tidsenliga, så ohållbara, att nära nog hvarje förändring deruti måste vara till det bättre. Hur mycket vi än deremot haft att invända, hur på långt när ej tillfyllestgörande vi anse det förslag vi nu skärskådat, innehåller det dock många tänkvärda saker, många omdömen som visa hur förf. sökt sätta sig in i kvinnans uppfattning af den lag, som rör hennes intressen lika väl som mannens, se dess bestämmelser från hennes i så många afseenden naturligtvis från hans vidt skilda synpunkt. Då t. ex. förf. säger att, äfven der mannen verkligen är en god, till och med en frikostig man, det likväl måste vara ett obehag som närmar sig till förödmjukelse att nödgas af hans godtycke undfå allt, hvarje öre, hon till sina personliga utgifter behöfver, så har han sagt en sanning som äfven besvarar det ständigt återkommande inkastet att hustruns miss-

nöje i detta fall blott undantagsvis förekommer och att penningförhållanden i allmänhet alltid arrangeras »à l'aimable» makarne emellan. Tvärtom, — och detta kan icke nog skarpt och uttryckligt betonas, — äfven i de bästa förhållanden i öfrigt, blifver penningfrågan ofta en stötesten, och bland qvinnor hvilka mest ifrigt och varmt nitälska för eganderättsfrågan finnas många hustrur som icke till trots af, utan just *för att de sjelfva äro lyckligt lottade* och gerna önskade kunna hjälpa sina medsystrar att ernå samma lycka, likväl djupt känna behovet af en lagförändring i ofvan antydda riktning. Äfven i detta fall fordras det ett visst mod att uppträda som försvarare för en ännu så föga populär reform; och blott den innerliga öfvertygelsen om dess vigt, den fasta tron på en slutlig seger, kan hjälpa att öfvervinna de ogrundade misstankar, som gifva sig luft i den alltid nära till hands liggande frågan: »Är hon då så missnöjd med sin mans förvaltning af deras förmögenhet?»

Det gifves många och blifver, hoppas vi, dagligen allt flera hushåll, hvarest boets angelägenheter afhandlas med förtroende emellan makarne, hvarest mannen lyssnar till hustruns råd och inkast, under det hon å sin sida genom honom alltmera sätter sig in i *affärerna*, dessa hemlighetsfulla förhandlingar, som en man med ganska medelmåttig begåfning rätt snart blifver mästare öfver, men som hittills ansetts ofattliga för den qvinliga intelligensen. Detta välvilliga lyssnande till hennes ord sker nog då de båda äro öfverens; men må hon blott vara af annan mening, hennes omdöme vare hur klart, hennes skäl hur grundade som helst, mannens ultimatum blifver då alltid: »Ja, fruntimmer och affärer!» hvarmed konferensen på ett beqvämt sätt afklippes. Hvarföre besvära sig med att gifva eller taga skäl då hustrun icke har och, enligt det nu föreliggande förslaget, ej heller bör få någon rätt att med mannen deltaga i boets förvaltning?

Men frågan om den gifta qvinnans rättigheter berör icke endast de jemförelsevis ej så ofta förekommande fall, der hon vid äktenskapets ingående medför någon förmögenhet eller framtiden har sådan att förvänta; de vida talrikare fall, der hennes arbetsförmåga är hennes enda kapital, fordrar ock ett uppmärksammande, så mycket mera som man i allmänhet hit vill förlägga frågans egentliga vigt och tyngdpunkt. Efter en

liten afvikning angående ogift omyndig qvinnas rätt att öfver sjelfförvärfvade inkomster få råda på samma sätt som omyndig man, återkommer förf. till den medellösa hustrun, och här möter oss, hvad hennes fria bruk af sin arbetskraft beträffar, alldeles samma tal som nyss gällt den förmögna hustruns bruk af sina egodelar såsom oförenligt med äktenskapets natur, mannens målsmanskap och den såkallade egendomsgemensamheten. Här måste vi åter anföra förf:s ord:

»Man har allt hittills betraktat sjelfförsörjningsrätten såsom en rent ekonomisk fråga och ansett hustrun ej äga denna rätt i något annat fall, än då mannen det tillät. Man tyckes sålunda hafva tagit för afgjort, att det vore med äktenskapets väsende och mannens målsmanskap oförenligt, att hustrun borde i någon annan händelse utöfva denna rättighet. Men är det, såsom vi tro, obestriddigt, att äfven qvinnan, redan såsom omyndig, eger sjelfförsörjningsrätt, så är den en hennes rättighet såsom menniska och kan genom hennes egenskap af hustru väl under vissa förhållanden henne betagas eller betydligt inskränkas, men ej för *alla* händelser upphöra. Nekar man detta, så gör man med detsamma hustrun till slaf under mannen, eller till och med något ännu lägre, ty man förklarar då, att om hustrun ej äger något till sitt uppehälle och mannen ej *vill* lemna något dertill, så bör hon få svälta ihjäl.»

Ja, derhän kommer man verkligen och vi hafva här funnit ännu en hustrun obestriddigen tillkommande rätt: Likasom enligt det föregående, den rika oafkortad tillerkännes sin rätt att försaka, så får här den fattiga också sin rätt — att svälta ihjäl! Dessa äro starka uttryck likasom då det på annat ställe talas om att göra hustrun till slaf under mannen eller till och med något ännu lägre, och vi erinra oss fullväl vid diskussionen i andra kammaren om Hr L. J. Hiertas motion i detta ämne förledet år, huru en ledamot spefullt och hånande anmärkte att blotta talet om och tanken på qvinnan vore nog att försätta ledamöternas inbillning och fantasi i så liffig rörelse att bälstora ord och öfverdrifna uttryck sådana som »slafveri», »förtryck» och dylikt mer, kunde om för handen varande förhållanden användas. Och likväl återfinna vi dem här på fullt allvar, i en tidskrift, hvars blotta titel synes utesluta hvarje samband med en eldig fantasi irrfärder, hvars nyktra, sansade åskådningssätt ingen torde betvifla. De citerade uttrycken måste då tyvärr hafva sitt, på sakförhållandenas analogi grundade, sorgliga berättigande.

Utrymmet nekar oss att sedan ord för ord följa förf:s utveckling öfver äfven den motsatta rätten, att *slippa* svälta ihjäl, som från statens sida väl måste för hustruns räkning »erkännas, men icke skyddas», allt af ömhjertadt undseende för den äkten-skapliga myndigheten, äfven då den utöfvas af en man som bevisligen icke blott ej *kan*, utan ock ej *vill* försörja sig och de sina. Och denna besynnerliga, för vår uppfattning och rättskänsla, vi erkänna det, alltför fina skillnad emellan »*erkännandet*» och »*skyddandet*» af en rätt, utsträcker äfven till hustruns arbetsförtjenst, af hvilken hon »rättvisligen erkännes ej behöfva afstå mera än hon för sin person finner sig icke behöfva, fastän ej något bör å statens sida åtgöras för att trygga denna rätt» — och detta ehuru litet längre fram tillägges, som något hvilket nästan faller af sig sjelft der mannen icke vill underhålla familjen, att »barnens underhåll då plägar falla på henne allena».

Skulle det gå så långt att mannen drifver hustrun och barnen hjälplösa ur boet, eller af snålhet nekar dem nödiga medel till uppehälle, så må hustrun söka befrielse från hans målsman-skap, i hvilket fall hans tillgripande af hennes arbetsförtjenst stämplas som bodrägt. *) Detta förslag tror förf. skall anses så nytt och oväntadt att han till den som icke skulle vilja anse ytterlig snålhet likaväl som ytterligt slöseri, åtkomligt för lagliga tvångsmedel, ställer denna fråga till besvarande: »Hvarför skall lagen tillägga den *rike större* rätt att lemna hustru och barn utan vård, än som är medgifven den *fattige*?»

Uppsatsen slutar med ett exempel på lagens oförmåga att skydda hustrun mot förfaranden, hvilka väl icke äro öppet våld, men kunna vara för henne ändå mera olycksbringande. Vi återgifva berättelsen så som den förefinnes i uppsatsen, grundad på tillgängliga rättegångshandlingar, och alltså icke tillkommen att göra tjenst som »sensations»-historia.

»Mannen, ägare till en förmögenhet af flera hundra tusen riksdaler och känd såsom mycket snål, utdref hustrun ur makarnes gemensamma hem. På ansökan hos öfverståthållare-embetets kansli blef hustrun väl i hemmet inrymd, men kort derpå ånyo af mannen utkörd, utan att erhålla några medel till sitt uppehälle. Sålunda öfvertygad om kraftlösheten af nämnda exekutiva åtgärd, skulle hustrun förgåtts i elände, derest icke barmhertiga medmenniskor försträckt henne några mindre belopp, derigenom

*) D. v. s. att han straffas med böter till högst dubbla beloppet af det undandragna.

hon sattes i stånd att börja ett yrke eller näring. Efter att sålunda hafva med knapp nöd dragit sig fram några år, afled hustrun och efterlemnade några tusen riksdalers skuld. Nu skyndade den rike äkte mannen och myndige barnen (ett eller flere) att göra sig urarfva. Boets fordringsegare, nästan uteslutande bestående af de barmhertige långifvarne, yrkade att erhålla betalning af det rika boet, och att hustruns lott deri skulle afträddas; men då mannen invände, att han ej tillåtit hustrun drifva den näring, för hvilken hon åsamkat sig skulderne, och derföre ej godkände dessa till betalning, ogillades fordringsägarnes yrkande. På sådant sätt erhöll mannen på onekligen lagliga grunder *sin belöning för den olagliga åtgärden att hafva drivit hustrun ur boet.*»

Härefter följer förf:ns förslag i de ordalydelser det enligt hans åsigt ungefärligen skulle komma att erhålla:

F ö r s l a g

angående utvidgade rättigheter för gift qvinna.

1 §. Skall omyndig qvinna, som eger arfsmedel eller egna tillgångar, träda i gifte, och vill giftoman eller förmyndare, att visst belopp af hennes egendom ej skall i makarnes bo ingå, utan af qvinnan sjelf ägas och förvaltas, insätta då förmyndaren, sedan lysning till äktenskapet börjat, men före vigseln, det belopp, dock ej utöfver tredjedelen af qvinnans behållna egendom, som ej af fastighet utgöres, i bank eller penningeverk, som med fastställt reglemente försedd är; anmärke dervid att medlen qvinnan enskildt tillhöra och tage deröfver bevis; och gälle sådant bevis, då det före eller vid förmyndareräkningens afgifvande qvinnan tillställles, i samma räkning såsom kontant inbetalning.

2 §. Vill myndig qvinna före äktenskaps ingående för sig undantaga medel på sätt och med vilkor, som nyss sagde äro; äge sjelf verkställa insättningen och uttaga beviset, ändock att hon kan under giftoman stå.

3 §. Öfver medel, som, efter hvad i 1 och 2 §§ medgifvet är, undantagne blifvit, äge hustrun fri ägande och förvaltningsrätt, för så vidt de i bank eller penningeverk för hennes räkning kvarstå eller fortfarande från boets tillgångar afskilde bibehållits; och ansvare hon ej med sådane medel för annan under äktenskapet uppkommande skuld i boet, än den hon gemensamt med mannen å sig tagit.

4 §. Nu äro i makars bo ej tillgångar, deraf nödtorftigt uppehälle för dem och för omyndige barn, der sådane finnas, utgå kan; vill ej eller kan ej mannen genom egen arbetskraft sig och de sina försörja, äge ej makt stänga hustrun från det yrke, arbete eller näring, hon kan sig för sådant ändamål företaga, eller i bedrifvandet deraf henne förhindra.

5 §. Hustru, som med mannens tillstånd eller med den rätt nyss sagd är, idkar näring eller drifver yrke, eller som för eget arbete i annans tjänst, eller, såsom lön eller arfvode, åtnjuter inkomst, den der af mannens yrke eller handtering oberoende är, äge sjelf bestämma hvad hon deraf till makarnes gemensamma eller mannens enskilda utgifter afstå vill.

6 §. Förhåller mannen, eller för egen räkning använder hvad af endera eller begge makarnes arbete i boet inflyter, så att derigenom hustru för sig eller barnen saknar nödtorftigt uppehälle, varde han under förmyndareinseende ställd; och njute hustrun, jemte det underhåll boets ställning medgifver, hvad hon genom eget arbete förvärfva kan. Tillgriper mannen sedan hvad hustrun sålunda tillkommer, ansvarare han såsom för bodrägt; och pröfve, der hustrun det yrkar, domaren, om till boskillnad, eller skillnad till säng och säte emellan makarne, dömas må.

Sedan vi genom dessa utdrag satt våra läsare i tillfälle att sjelfva bilda sig ett omdöme om den meranämnda uppsatsen i Hr Naumanns tidskrift, vilja vi enligt löfte äfven till besvarande upptaga åtskilliga från annat håll gjorda inkast och förslag hvilka kommit till vår kännedom. Från dem som intressera sig för eganderättsfrågan, och specielt från de få jurister hvilka inlåtit sig på att »knäcka casus» — en hård nöt att bita på vill det synas — hör man icke så sällan yrkas att det enda, som med något hopp om framgång kan företagas, är att medelst petitioner eller på annat sätt arbeta för att, i samband med den af sistförflutne riksdag förordade utvidgade rätten till paktum, uppgörandet af ett sådant förord blef obligatoriskt.

Detta låter väl höra sig och tyckes, vid första påseende, vara ett godt sätt att på en omväg nå målet. Men detta obligatoriska kontrakt, som förefaller så enkelt, så länge vi blott tänka oss samhällets högre klasser, får ett helt annat utseende, en vida mera djupgående betydelse, då vi ihågkomma att denna

skyldighet i så fall skulle iakttagas vid hvarje giftermål, statdrängens såväl som statsministerns, kammartjenarens såväl som kammarherrens. För att uppsätta ett kontrakt med alla de otaliga variationer som hvarje individs olika lefnadsställning betingar, erfordras lagkunnigt biträde, och anskaffandet af detta dokument, hvilket behörigen bevittnadt skulle af båda parterna inför någon myndighet underskrifvas, torde vålla vår svenska allmoges med dess väl förklarliga respekt för alla herremännens »skrifverier», icke ringa hufvudbry, och ej heller aflöpa alldeles utan alla pekuniära uppföringar.

Först sedan förordet inför pastor uppvisats och blifvit deponerat någonstädes, der det för varande eller blifvande kreditorer är lätt tillgängligt, finge alltså lysning uttagas. Detta står i rak motsats till den grundsats, som hittills hos oss i sedlighetens intresse varit och är gällande, att göra äktenskapets ingående så lätt och enkelt som möjligt; och, i sanning, mindre formaliteter och omsvep vid en så viktig sak kan man ej tänka än som nu är fallet vid lysnings uttagande och derpå följande vigsel. Fara torde ock vara att genom kontrakts uppgörande ett rikt fält öppnades för advokatur och hårklyfverier af alla slag. Om t. ex. hustrun före äktenskapet öfverlätit allt hvad hon då äger till mannen, skall hon äfven derigenom för all framtid hafva bundit sina händer, så att hvarken arf eller förvärf sedermera kunde blifva hennes enskilda tillhörighet? Eller, der hon blott förbehållit sig någon del, skall hon då kunna emottaga allt hvad henne sedan möjligen kan tillfalla? — att nu ej ens nämna de transaktioner, som uppstå om mannens kreditorer vilja göra sina anspråk gällande.

I jämförelse med allt detta, hur obeskrifligt enkelt är ej det nuvarande förhållandet, så enkelt, i sanning, att man ej kan värja sig för en viss förvåning då man börjar eftertänka huru det tillgår, att en qvinna, som den ena timmen eger millioner, den nästföljande kan vara bragt till tiggarsstafven. Hus och egendomar, grufvor och fartyg, kontanter och värdepapper, allt kan hon hafva församladt omkring sig och i samma ögonblick hon utsagt denna magiska formel: »jag tager dig N. N. till min äkta make att älska dig i nöd och lust» går det med hennes som med sagans trollska skatter, de blifva till stoft och aska i hennes hand, och rikedomens tjenstvilliga ande, helsande henne med ett hänskratt, skyndar att lyda sin och hennes nya herre. Det går »som att vända om en hand» bokstafligen, ty der hon förr sänkte den att taga, får hon nu höja den att bedja. Här behöfvas inga gåfvobref,

inga laga fasta, inga dokumenter, inga underskrifter, allt går så lätt och enkelt, oftast kanske för henne, — ung, omyndig, oerfaren, — som en dröm, hvarur det vore henne bäst att aldrig vakna.

I vår tid, då »omsvepsdepartementet» har så mycket att sköta, är det troligen med ett visst behag mången finner hur praktisk vår äktenskapslagstiftning har ordnat alla ekonomiska förhållanden; och det vore ju stor skada, mena de, att i och med förpligtelsen af förord, undantagslott eller hvad det vara må, släppa in alla elementer af missnöje och osämja på detta område der hittills sjelfva striden varit omöjlig, allrahelst som vinsten ändå torde vara tvifvelaktig. Men lika enkel, lika praktisk, blott med den stora skillnaden att tillika vara fullt rättvis, är den fordran den gifta kvinnans målsmän vid flera föregående riksdagar redan framställt, att hon, *der icke annorlunda genom förord blifvit öfverenskommet, eger att sjelf förvalta och disponera henne genom arf eller förvärf enskildt tillhörig egendom.* Då behöfves inga skrifverier, inga lagkunniga biträden, inga deponerade kontrakter, inga vilkorliga undantag, och vid äktenskaps ingående tillgår alldeles på samma sätt som hittills. *Då*, men också först *då* och endast *då*, kan den gifta kvinnan hoppas få en eganderätt liktydig med alla andra statsmedborgares eganderätt, icke sväfvande, icke beroende på eftergifter och medgifvanden eller möjligen på en mer och mindre skarpsinnig lagfolkning.

Alla dessa mer eller mindre frisinnade förords- eller boskillnads- eller andra förslag äro halfmesyren, jemkningsförsök, öfvergångsstadier. Frågan är nu: förutsatt att ett eller annat af dessa förslag gick igenom, skall derigenom fördröjas det slutliga erkännandet af hustruns sjelfskrifvenhet till besittningen och förvaltningen af sin egendom på alldeles samma sätt som mannen nu är sjelfskrifven dertill; eller skulle alla dessa jemkningsförsök genom de svårigheter och obehag de förorsakade, sjelfva bevisa deras ohållbarhet och derigenom påskynda den radikala reformen?*)

Det vore önskligt att få detta viktiga spörsmål besvaradt förrän frågan går in i ett nytt stadium, då Kongl. Maj:ts svar på riksdagens hemställan anländer. Dessförinnan torde nå-

*) Frågan om kvinnans myndighet kan här ej blifva något prejudikat till vår ledning, ty om å ena sidan den första halfmesyren, anmälningen att blifva myndig, snart nog måste vika för motsatsen att anmälning blef behöfelig blott för den som önskade förblifva omyndig, så har å andra sidan äfven denna reform ej tagit steget fullt ut, så länge kvinnans myndighet ej infaller vid samma ålder som mannens.

gon direkt åtgärd ej kunna vänta sig annat bemötande än att blifva lagd ad acta. *Indirekt* åter är fältet öppet för hvars och ens enskilda och allas samfälda verksamhet, och utan att vilja biträda deras åsigt som mena att detta är det enda sätt qvinnan bör välja att verka, att göra sitt inflytande gällande, tro vi dock att denna den tysta kraften, droppen som urhållkar stenen, äfven i lösningen af samhällliga frågor är en mäktig faktor.

Då man söker efter orsaken till den ännu likväl ganska allmänna och bedröfliga likgiltighet, hvarmed kvinnorna sjelfva betrakta denna angelägenhet, möter man bland många andra äfven stundom detta inkast: »Denna reform må vara bra för den kvinna, som före sitt giftermål eger någon oberoende förmögenhet, och ännu bättre för det fåtal, som efter äktenskapet fortfar att förvärfva något; men om vi förbigå kvinnan af folket, daglönerskan, arbetarens äfven arbetande hustru, som dock till slut alltid har mannens knytnäfve emellan sig och sin dagspenning, så finna vi ett stort, kanske det största antalet kvinnor, som intet medföra i boet och således hafva intet att vinna utan tvertom i viss mån skulle finna sin ställning försämrad. All hennes rikedom förmår ej rädda millionärens dotter undan den nivellerande jemlikhet, som gör hvarje hustru lika omyndig, lika beroende. Har den medellösa flickan förut med en suck tänkt hur lycklig den vore, som åt en älskad make medfört en större eller mindre del af denna världens goda, hur skulle hon nu icke känna sin lott tung då hennes medsystem kan njuta den glädje att med frivilligt afstående af sin rätt, i egna och andras ögon gifva mannen det största prof på förtroende och ändå för personliga utgifter vara oberoende af hans godtycke. Den fattiga flickan har intet att vinna, nu är himmelen mulen och samma bleka dager faller öfverallt; men i samma mån solen lyser för den ena blifver skuggan mörkare för den andra.»

Detta är en af dessa halfva sanningar, hvilka besticka vårt omdöme med ett sken af rätt, men som ej bestå profvet af en noggrannare undersökning. Redan den egoism som deri talar är nog att fördöma åsigten. Mot dem som så önska att alla skola dragas ned till den punkt der *ingen* hustru har något att gifva, sätta vi den fordran att *alla* hustrur skola hafva något offer att bringa sin man. Ingen har uttryckt detta bättre och sannare än den för nutidens läsare föga kände C. J. Almqvist, i hvars skrifter så många ädla perlor och äkta guldkorn ligga spridda bland det myckna dels värdelösa, dels skadliga de inne-

hålla. Han talar om arbetets ära och vi kunna icke bättre avsluta vårt ämne än att till våra läsarinners behjertande ur ett kapitel med öfverskrift: »Det är nödvändigt att qvinnan lär sig yrken», anföra det hufvudsakliga så lydande:

»Qvinnan skall lära sig skicklighet till utförande af alla yrken, dem hon kan sköta på det att hon ock med Guds hjälp må kunna bestå genom sitt arbete. Hon bör icke tänka på gifte såsom medel att försörja sig med, utan gagn; ty hon skall då göra sin man olycklig och blifva förlorad sjelf.»

»Qvinnan skall icke tro dem som säga att hon är svag. Hon kan vara så stark i viljan och skarpsinnig i förnuftet att hon kan lära sig hvad helst hon behöfver till lifvets redliga uppehälle, ära och ett godt behag.»

»Ingen man blir rätt lycklig genom en qvinna, om hon icke älskar honom. Derföre måste ock han vara högst angelägen att qvinnan genom sitt arbete och sin skicklighet kan bestå i landet; ty då först kan en man veta, att, om en qvinna bifaller att gifva sig åt honom, så gör hon det af kärlek.»

»Ett rent och godt tänkesätt som förer till sann nytta är det då icke, om någon gifves, som icke håller för godt, att åt qvinnan lemna undervisning i allt sådant arbete, hvarmed hon kunde försörja sig sjelf, utan i sådant blott, som tjenar henne hos mannen sedan hon först gifvit sig åt någon: det är husysslor allena.»

»Hvad gifves täckare, än en qvinna, full af skicklighet, ordning och förnuft, som glad och arbetsam kan sköta allt hvad henne tillkommer för att lefva. När hon finner behag till någon, och gifver sig åt honom, endast då kan han med rätta säga till sig sjelf: jag är älskad!«*)

L. N.

---

*) Ehuru vi i förevarande fråga kanske ej gå fullt så långt som författaren af den här införda uppsatsen, och ehuru vi afgjort reservera oss mot vissa, der förekommande, alltför bittra uttryck om hustruns nuvarande ställning, (se bl. a. sid. 79 sista stycket) hafva vi funnit uppsatsen så tänkvärd att vi med nöje lemnat den främsta platsen i vårt häfte. Men då vi väl inse vigteten af frågans mångsidiga skärskådande, skulle vi vara tacksamma om någon sakkunnig person ville ånyo upptaga den och söka en förmedling mellan L. N:s radikala förslag och den måhända alltför knappt tillmätta »halfmesyr», som förf:n i Naumanns tidskrift förordar.

Red:n.

11. Blad ur reseanteckningar.

III.

Mary Carpenter och hennes verksamhet*).

2.

The right to education, like the right to breathe, is common to both sexes.

Mary Carpenter. (Addresses to the Hindoos).

För att rätt fatta de bevekelsegrunder, hvilka förmådde Mary Carpenter att, trotsande alla de besvär, obehag och faror, som äro oskiljaktiga från en resa till ett så aflägsset land som Ostindien, der söka sig ett nytt verksamhetsfält, måste vi gå något tillbaka i tiden och påminna om den bekantskap, hvilken hon redan som ung flicka gjort med en förnäm hindu, utmärkt ej allenast för ett ädelt och för allt godt nitälskande sinne, utan äfven för hög bildning. Denne man, *Rajah Rammohun Roy***),

*) Forts. från föregående häfte.

***) Miss Carpenter har i ett arbete kalladt *The last days in England of the Rajah Rammohun Roy* (London & Calcutta 1866) på uppmaning af några hans landsmän samlat åtskilliga intressanta dokumenter till belysning af denne utmärkte personlighets karakter, afsigter och inflytande på sitt folks utveckling. Af dessa, som förnämligast bestå i en biografisk skizz af D:r Lant Carpenter, åtskilliga omdömen af framstående samtida, några bref från honom sjelf, samt en beskrifning på hans besök i England, sjukdom och död, framgår, att Rammohun Roy, född omkring 1774, för sitt lands kulturhistoria varit en af dessa kometlika uppenbarelser inom andens verld, som förebåda en ny æra, men af sin samtid ej rätt kunna uppfattas. Renheten, enkelheten i hans sinne synes hafva varit lika beundransvärd som hans klara förståndsuppfattning. Han erhöi en för sin tid och dess förhållanden god uppfostran och förvärfvade sålunda insigter i persiska och arabiska språken samt i sanskrit. På egen hand studerade han sedermera engelska, latin och matematik. De egenskaper hos honom, som redan blifvit påpekade, kommo honom snart att inse det förkastliga och demoraliserande i Brahmaismen, och hans allvarligaste önskan blef att genom reformer i religionen förädla sina landsmän. I denna afsigt författade han åtskilliga skrifter, hvaraf den första bär namnet: "*Mot afguderi i alla religioner*", forskade såväl i sitt eget lands som i andra nationers religiösa urkunder, utgaf öfversättningar på bengaliska, hindostanska och sedermera äfven på engelska af delar af Vedas, hinduernas heliga bok, och sökte derigenom bevisa, att en mängd nu rådande afgudiska

hade varit hennes fars vän och kanske äfven trosförvandt, och den unga Mary hade med intresse lyssnat till de planer, han upp-gjort för sina landsmäns förädling och upplysning; hon hade begråtit hans förtidiga bortgång och åtföljt hans stoft, då det nedsänktes i den fremmande jorden. Minnet af honom och af den tjuskraft, som hans berättelser om sitt fädernesland utöfvat på hennes sinne, qvarstod såsom en skön hägring från hennes ungdomsdagar, om det ock under hennes medelålders verksamma sträfvanden blifvit trängdt i bakgrunden af andra föremål för hennes uppmärksamhet och omsorger.

Åtskilliga omständigheter uppväckte dessa minnen och dermed förenade intressen till nytt lif. Resande från Indien, med

---

former, vidskepliga föreskrifter och bruk ej härledde sig från religionsstiftaren sjelf. Han samlade äfven omkring sig några upplyste, sanningsökande hinduer och de förenade sig med honom i ett slags monotheistisk gudsyrtan. Genom umgänget med engelsmän och studiet af deras språk drogs äfven hans uppmärksamhet helt naturligt på christendomen, men de många sins emellan stridiga christna lärarne och sekternas olika trossatser förbryllade honom; för att nå deras gemensamma källa, ville han läsa bibeln på urspråket och studerade därför hebreiska och grekiska. Han intogs af beundran för christendomens höga läror, men åtskilliga af dess dogmer voro honom svårfattliga. Den christna religionens sedolära sammanfattade han i ett arbete, kalladt: *The Precepts of Jesus, the guide to peace and happiness* (Jesu föreskrifter, ledning till frid och lycka), som utkom på engelska, bengaliska och sanskrit. Han utgaf äfven åtskilliga andra arbeten i samma anda, hvilka dock förskaffade honom fiender och motståndare, ej blott bland hinduer men äfven bland christna, ty han var ej tillräckligt orthodox för de sistnämnda, och inledde honom dessutom i en vidlyftig polemik. Ehuru öfvertygad om christendomens gudomliga ursprung och varmt tillgifven dess läror, ville han ej offentligen afsvärja sina faders tro, dels emedan han, kännande det odium som häftade vid omvände, derigenom visste sig skulle hafva förlorat allt inflytande på sina landsmän, och dels emedan förkastelsesdomen äfven skulle hafva drabbat hans barn och beröfvat dem egodelar och samhällsställning. Han var därför ytterst noga om iakttagandet af de religiösa föreskrifter, hvar emot hans samvete ej uppreste sig, och visste dessutom så väl försvara sig genom hänvisningar på hinduernas heliga skrifter och lagar, att de många försök, som af hans fiender gjordes att störta honom, alla misslyckades. Till och med vid besöket i England medförde han tvenne brahminer af lägre grad för att bevaka sitt uppförande, och efter hans död fann man ännu på hans kropp ett snöre, som, betecknande den kast han tillhört, var fästadt öfver den ena och under den andra skuldran. Bland de reformer, för hvilka han nitälskade, förtjenar att nämnas ej blott stiftandet af skolor, utan äfven hans ifriga bemödanden till afskaffandet af det hemska bruket, att enka vid manens död skulle låta uppbränna sig på samma bål, der dennes jordiska lemnin-gar förtärdes.

hvilka Miss Carpenter emellanåt sammanträffade, lifvade genom sina meddelanden om de bedröfliga sociala förhållandena i detta af naturen i så hög grad välsignade land hennes länge slumrande önskan att besöka detsamma och att göra allt hvad hon förmådde, för att bidraga till dess kvinnors höjande ur det förnedringstillstånd, hvori de befunno sig. Härtill kom, att då *the Social Science Congress* 1861 firade sitt årsmöte i Dublin bland dess medlemmar äfven befann sig en bildad hindu, *Babu Rakhal Das Haldar*, som höll ett föredrag öfver kvinnans ställning i Indien. Det lifliga intryck, detta gjorde på henne, förökades än mer genom personlig bekantskap med talaren; hon åhörde med djup medkänsla hans beskrifningar på den underordnade, ofta förtryckta ställning, hvori den hinduiska kvinnan var försatt, och hvarigenom civilisationens framsteg så mäktigt förhindrades i hans fädernesland. Då han såg detta deltagande, då han fick tillfälle att iakttaga det välsignelserika inflytande den engelska kvinnan förmår utöfva på samhällslifvet, gaf han luft åt en brinnande önskan, att hon äfven skulle utsträcka en hjälpsam hand för att upplyfta och upplysa sin indiska syster, hvars ädlaste förmögenheter qväfvas och tillintetgöras genom det tvång, som lagar, men än mer religion, vidskepelse, fördomar och sekelgamla vanor pålägga henne.

Tanken på möjligheten att kunna bidraga till ett sådant befrielseverk slog allt fastare rot i Mary Carpenters själ och lemnade henne ingen ro. Den unga flickans drömbilder togo nu alltmer tydlig gestalt och färg, och alltefter som de framstodo för den mognade, på erfarenhet rika kvinnan, tycktes tusende inre röster mana henne att söka förverkliga några af den så tidigt hädankallade hinduiska människovännens älsklingsplaner, för vilkas fullbordande hennes unga entusiastiska sinne en gång hyst ett så varmt intresse. Till dessa inre röster sällade sig äfven allt flera yttre.

Den moderna civilisationens sol hade grytt öfver Indien och dess strålar emottogos med begärlighet af ett stort antal infödde unge män, som voro ifriga att tillägna sig de kunskaper, hvilka erbjödos dem i skolor, stiftade dels af engelska regeringen och dels af missionärer, samt slutligen äfven af enskilde hinduer. Genom de tidsenliga och både af billighet och eget intresse förestafvade reformer, som nämnde regering efter hand införde i landets förvaltning efter det fruktansvärda upproret 1857, bereddes tillfälle för infödingar att inträda i Statens tjänst, hvarigenom

dessa kommo i närmare beröring med engelsmän — ett förhållande, som ej kunde undgå att utöfva ett stort inflytande på deras bildning, åsigtter och lefnadssätt. Härmed vaknade äfven hos många bland dem en önskan att besöka Europa och särdeles England, för att sjelfve blifva i tillfälle att på nära håll betrakta den moderna kulturutvecklingen och dess frukter. Tidsandan började småningom nedbryta de skrankor, hvarmed despotism och religiös intolerans omgärdat hinduer, tillhörande de högre kasterna, för att hindra dem från att lemna sitt fädernesland, och de lättade communicationsmedlen undanröjde en mängd andra svårigheter för företaget af den långa resan. Rammohun Roy bröt vägen med fara att blifva förskjuten af sin kast, och mer än tio år förgingo, innan någon af hans landsmän af högre samhällsställning vågade följa hans exempel. Sedermera har dock detta inträffat allt oftare och nu förgår ej något år utan flera dylika besök, ja, nyligen har till och med en brahmin till England medfört sin hustru. De fleste af dessa hinduiska resande hafva varit män, som med upplyst sinne förenat kärlek till kunskaper och varm nitälskan om sitt fosterland. Alltsom deras egen synkrets vidgats, hafva de äfven insett Rammohun Roys betydelse för deras lands civilisation och erkänt hans förtjenster derom, samt erfarit ett behof att lära känna mer om hans verksamhet i England och att bringa en hyllning åt hans minne. Men åren hafva i sin mäktiga flod bortfört de fleste af hans jemnåriga vänner i detta land. Bland den yngre generationen, hvilken tillhört hans umgängeskrets, var svårt att uppleta tydliga spår från en tid, som nu ligger så långt bakom den och som för de fleste medfört många tilldragelser af ingripande vigt i deras eget lif. Hos *en* voro dock alla minnen från denna tid troget bevarade, hos *henne* hade ej de följande årens många skiften förmått utplåna eller försvaga det varma intresse, den hängifna beundran hon känt för den förste indiske reformatorn. Denna enda var *Mary Carpenter*. Hvad under då, om hon blef sammanhållningslänken mellan det förflytna och det närvarande, mellan minnet af den bortgångne fosterlandsvännen och hans landsmäns tacksamma vördnad för honom, mellan hans önskningsar och deras planer för fäderneslandets bästa? Hvad under, om hon sålunda, liksom ständigt ställd i beröring med de sociala frågor, som rörde Indiens innersta lif, äfven kände sig manad att medverka till deras lösning? Och hvad under slutligen, om dessa bildade, ädelsinnade hinduer, inseende den himmelsvida åtskillnaden mellan qvinnans

ställning i Indien och i England, inseende det betydande inflytande denna kan utöfva på samhällets fortgående utveckling och med tillfälle att iakttaga och värdera de välsignelserika följderna af en ädel och upplyst qvinnas verksamhet, skulle söka värfva Mary Carpenter till sin bundsförvandt i arbetet för sina landsmäns frigörande ur okunnighetens, fördomarnes och vidskepelsens förnedrande bojor?

Som vi redan känna, kunde hon ej emotstå dessa inre och yttre röster, och sedan hon lyckats öfvervinna de många svårigheter, som ställde sig i hennes väg, anträdde hon med gladt och hoppfullt sinne i början af Sept. 1866 öfver Egypten sin första resa till Indien, landstigande i Bombay i slutet af samma månad. Sjelf hade hon ej af detta sitt besök väntat några betydande, omedelbara följder för kulturarbetet i Indien och yttrar med afseende härpå i sitt redan nämnda verk *Six months in India*: "min resa åsyftade ej något speciellt ändamål, utan företogs snarare såsom ett bevis på mina sympathier för detta land, hvarmed förenade sig hoppet att insamla sådana upplysningar, hvilka kunde leda till en framtida befordran af qvinnlig uppfostran derstädes".

Hon hade dock äfven här sin mission att utföra. Straxt vid ankomsten till Bombay emottogs hon till sin förvåning af en utskickad från guvernören, som sjelf var frånvarande men ställt ett hus, "*marine bungalow*", till hennes förfogande, der allt var ordnad till hennes emottagande. Ej mindre öfverraskad blef hon, då hon redan samma dag erhöll en officiel skrivelse från guvernementssekreteraren, tillika med en afskrift af det cirkulär, som på guvernörens befallning blifvit tillsändt general-direktörerna för fängelserna, helsovården, allmänna undervisningen, hospitalerna för sinnessvaga och alla departementerna under guvernements-sekretariatet, med anmodan till nämnde myndigheter att tillhandagå Miss Carpenter med alla de upplysningar hon kunde äska. Dessutom tillades att, som Miss Carpenters åsigter om uppfostran i allmänhet och unga brottslingars isynnerhet samt om förbättrings-anstalter och fängelsedisciplin under flera år vunnit erkännande så väl hos lagstiftande makten som administrationen i England, hoppades H. Exc. Guvernören att hennes besök i Bombay skulle bli af stor nytta för det allmänna och bidraga till lösningen af många frågor, der Indien ännu hade mycket att lära af Europa.

Fastän hon företagit denna resa till en del för att erhålla den hvila och vederqvickelse, hvaraf hon kände sig i behof —

och hvem kan förvåna sig deröfver? — ryggade ej Mary Carpenter tillbaka för det vidsträckta arbetsfält, som nu öppnade sig för henne. Hon säger sjelf derom: "jag kunde ej låta de tillfällena att studera landets institutioner, som så vänligt bereddes mig, gå förlorade. Jag ville dock ej utvidga mitt arbete i för många skilda riktningar. Det hade hittills varit egnadt åt ungdomens uppfostran, åt förbättrandet af vanvårdade, öfvergifna barn, åt fängelsedisciplin och brottslingars behandling. Åt dessa mål beslöt jag att äfven hädanefter egna mina tankar och min uppmärksamhet, samt att för deras befrämjande göra allt i min förmåga".

Vi kunna ej här följa alla detaljerna af denna högst intressanta resa och af de värderika iakttagelser Miss Carpenter derunder blef i tillfälle att göra, utan måste åtnöja oss med ett kort referat af de viktigaste dragen deri. Hon besökte, såsom redan blifvit nämnt, först *Bombay's* guvernement, beläget i den indiska halföns vestra del, och att döma af hennes beskrifningar synes det, som hade den sanna, grundliga, allvarligt menade bildningen sina flesta befrämjare i denna del af landet och hade också der gjort långt större framsteg än man i allmänhet är böjd att antaga. Derom vittna ej blott de många skolor både för gossar och för flickor, deribland flera stiftade af infödda, hvilka befinna sig så väl i Bombay, som i Ahmedabad, Surat, och Poona — större städer i samma landsdel*), — utan än mer den högre aktning, der bevisas qvinnan och det lifliga intresse för hennes höjande i moraliskt, intellektuellt och socialt hänseende, hvilket der på flerfaldigt sätt uppenbarar sig. Initiativet till beredande af en bättre uppfostran för den qvinliga ungdomen har ock der blifvit taget af de infödda sjelfva, och ett bland de vackraste vittnesbörden derom lemna de flickskolor, som redan för tjugu år sedan blifvit inrättade af en förening, kallad *Students' literary and scientific society*, bestående af unge män, hvilka erhållit sin uppfostran i Elphinstone College i Bombay**). Desse, som sjelfve lärt att värdera bild-

*) Enligt de upplysningar Miss Carpenter erhöi derom, besteg sig antalet af de flickor, hvilka vid denna tid erhöi skolundervisning i Bombay, till 1,600 och i nordöstra delen af dess presidentskap till 2,301. Flickskolorna voro ialles 76.

***) Dessa skolor omnämnas redan i föreningens årsberättelse för 1852, såsom varande 6 till antalet med 308 barn. De indelas efter olika religioner och dialekter i Parsee-, Marathi-, Hindu- och Guzerathi-skolor. Geografi, astronomi och högre arithmetik höra äfven till undervisningsämnen.

ningens skatter, kände en liflig åtrå att göra något för sitt lands bästa, och det kraftigaste medlet för vinnandet af ett sådant mål syntes dem vara den hinduiska qvinnans höjande från den låga ståndpunkt, hvarpå hon befann sig, och hvarifrån hon oundvikligen måste på mannen utöfva ett neddragande inflytande. Denna af-sigt genomfördes ej utan allvarsamt motstånd af qvinnorna sjelfva, men det godas inneboende kraft visade sig här som alltid segrande, och äfven bland den kvinliga delen af städernas högre befolkning erkännes nu villigt behofvet af en bättre uppfostran. Ett rörande vedermäle deraf anför Miss Carpenter i den enkla tacksägelse-adress, som lemnades henne vid en sammankomst, hållen i Surat af infödda fruntimmer, hvilka sålunda ville bevisa henne sin erkänsla för hennes bemödanden att förbättra den hinduiska qvinnans ställning. Den var skrifven af en ung hustru på hennes modersmål "guzerathi" och lydde sålunda:

"Till den mycket välgörande och dygdiga qvinnan,
Mary Carpenter.

Dyra moder — för några dagar sedan berättade mig min man hvad Ni hette och hvarför Ni kommit hit, så långt från Ert

De voro dock ej de första flickskolor i Bombay, ty, då *Parsee Benevolent Institution* (en välgörande förening, tillkommen genom Sir Jamsetjee Jejeebhoy's frikostighet) stiftades 1848, ingick i dess åligganden äfven inrättandet af skolor för flickor. 1866 funnos fyra sådana, der undervisning meddelades i läsning, skrifning, aritmetik, geografi, persisk historia, moral, sång och handarbeten.

En annan skola för "*young Parsee ladies*" är *Alexandra School*, som kommit till stånd genom M:r Manockjee Cursetjee's bemödanden och rikliga bidrag, och som öppnades 1863. Det engelska undervisningssystemet är der antaget, och de unga hinduiskor, som utgått derifrån, göra enligt Miss C—s utsago heder åt läroverket. De voro de enda infödda fruntimmer, på ett undantag när, med hvilka hon kunde samtala på sitt modersmål.

Benämningen *Parsee* torde ej vara rätt begriplig för flertalet af våra läsarinnoor. Bland de många sins emellan så olika racer och trosbekännare, som utgöra befolkningen i Ostindien, intager Parseen, särdeles i halföns vestra del, ett framstående rum. Denna folkstam leder sin härkomst från persiska flyktingar, hvilka för omkring 1000 år sedan bortjagades från sitt land af mahomedaner. De äro, i sin helhet betraktade, energiske, företagsamme, välgörande, kunskapsälskande och tillgänglige för bildning, och många hafva till och med antagit engelska seder. Såsom köpmän hafva de förvärfvat rikedomar och inflytande, samt äfven begagnat sig deraf för att befrämja upplysning bland sina stamförwandter. Sitt språk, sina traditioner och vanor hafva de i många fall bibehållit, sina religiösa åsichter hafva de förblifvit trogna och bekänna sig ännu till Zoroasters lära, om och bland de mer upplysta en stark rörelse pågår att rena denna från en mängd vidskepliga föreskrifter och bruk.

eget land. Jag var mycket angelägen att se Er. Nu då Ni kommit hit och gör Er så mycken möda att förbättra vår ställning, känner jag så väl som mina närvarande systrar mig mycket tacksam därför. Mätte Gud förläna Er ett långt lif och måtte Ni fortfara med detta prisvärda arbete!"

Med ångbåt till Calicut och vidare med jernväg från Beypoor till Madras förflyttade sig Miss Carpenter till halföns ostkust. Hon förvånade sig öfver de många olikheterna i den del af landet, som hon nu genomfor, med den nyss lemnade. Naturen, innevånarnes utseende, allt bar här en annan prägel. Växtligheten var yppigare, mer tropisk, under det att infödingarne föreföllo vildare och råare, ja, äfven deras språk var ett annat.

Madras med sin omgifning synes vara medelpunkten för den indiska missionen och räknar bland den infödda befolkningen måhända flera christna än någon annan del af halfön; motviljan och afvogheten mot christendomen tyckas ej heller der vara så stora som på de flesta andra ställen. Flertalet af dervarande skolor äro också upprättade af missionärer; numera finnas dock äfven sådana stiftade af infödde, till och med af omvände hinduer. Den första flickskola inrättades 1843 af Rev. J. Anderson, som då endast med möda kunde ditlocka fyra eller fem små lärjungar, och i början var det nödvändigt att gifva barnen en liten betalning för att förmå dem inställa sig i skolan. Nu äro förhållandena så till vida förändrade, att föräldrarne gerna erlægga en lindrig skolafgift för att anskaffa undervisning åt sina barn. Äfven regeringen lemnar ett litet anslag till dessa skolor.

Bland de läroanstalter Miss Carpenter der besökte, omtalar hon med mycket beröm en helpension för infödda christna flickor, som står under ledning af enkan efter den nyss nämnde M:r Anderson och räknar mellan 50 och 60 lärjungar, hvilka äfven inöfvas i husliga sysslor. I flera skolor fann hon infödde christne lärare, i en till och med en lärarinna.

I Madras finnes äfven en slöjdskola, som är väl organiserad och omfattar många yrkesgrenar, men endast är tillgänglig för den manliga ungdomen. Efter dess mönster springa en mängd dylika skolor upp i skiljda delar af landet, och synes behofvet deraf vara så mycket större, som hinduerna äro utmärkta för skicklighet, omsorg och ihärdighet i sitt arhete, hvarom utsökta träsniderier, mosaiker och filigramsarbeten bära vittne, hvaremot deras afbildningar af menniskor, djur och andra naturföremål äro ytterst ofullkomliga.

Detta presidentskap har blifvit kalladt: det i mörker dväljande (*the benighted*). Miss Carpenter tillbakavisar denna beskyllning, sägande att förbättrandet af kvinnans ställning der tycktes hafva gjort större framsteg än i Calcutta och åtskilliga andra delar af landet, och att tonen hos de högre klasserna af den infödda befolkningen vittnar om bildning och intelligens. Äfven der hade hon besök af en ung hinduiska, som åtföljd af sin man kom för att uttrycka sin tacksamhet för det intresse, hvilket visades henne och hennes landsmaninnor af den engelska damen. Denna unga qvinna syntes hafva fått en god uppfostran och skref, enligt sin mans utsago, sjelf artiklar i en hinduisk tidskrift för fruntimmer.

En lång ångbåtsresa förde Miss Carpenter från Madras till Calcutta. Äfven i denna stad, hvars yttre och societetslif synas hafva emottagit starkare inverkan af europeiska seder än fallet är i någon annan stad i Ostindien, emottogs hon med tillmötesgående aktning af auktoriteterna, med varmt intresse och tydliga sympathier af bildade infödda. Från båda hållen erbjöds henne gästfrihet, och hon begagnade sig deraf för att studera hemlifvet så väl hos den ansedde och upplyste hinduen, hvilken genom resor i Europa och umgänge med engelsmän inhemtat kunskaper, åsigtter och erfarenhet, som han sökte införlifva med sitt fäderneslands seder och åskådningssätt, som ock hos den infödde egendoms-herren på landet, hvars hem och vanor till större delen bibehållit sin ursprungliga prägel, ehuru de ej helt och hållet kunnat undgå inflytandet af den nyare tidens fordringar.

Trogen den lifsuppgift hon föresatt sig, besökte hon äfven i Calcutta och dess omgifvande förstäder skolor, särdeles sådana för flickor, och fångelser samt inhemtade om dessa upplysningar, som satte henne i stånd att bedöma, huruvida de motsvarade sitt ändamål och verkade i en god riktning.

Rörelsen för befordrandet af kvinnornas upplysning hade i denna del af landet, Bengalen, först utgått från ett engelskt fruntimmer, Miss Cook, som redan 1821 öppnat flera flickskolor i Calcutta, till hvilkas underhåll en infödd furste äfven bidragit. Dessa ansträngningar möttes dock af föga uppmuntran, och först 1849 tog frågan ett bestämdare steg framåt i den högre skola för qvinlig ungdom, som i Calcutta inrättades af M:r Bethune. Denna rönte dock att börja med ringa deltagande från infödingarnes sida, men fortgick likväl samt åtnjuter nu högt och rättvist anseende. På det hela taget är det här menniskoälskande och

upplyste engelsmän, som tagit initiativet för befrämjandet af denna viktiga angelägenhet, under det att regeringen här som annorstädes gjort föga derför. Då t. ex. 1870 de af densamma inrättade högre och lägre skolorna uppgingo till ett antal af 338, inskränkte sig den qvinliga ungdomens andel i dessa till *en enda*. En mängd skolor för flickor hafva dock numera uppstått i alla delar af Bengalen, till största delen genom bemödanden af unge, bildade infödingar, som nogsammt insett behovet af upplysning för sina hustrur, systrar och döttrar, insett att tillfredsställandet af detta kraf vore ett oeftergifligt vilkor för den nyare civilisationens rotfäste i deras hemland. Enligt statistiska uppgifter lära nu flickskolorna öfver hela landet uppgå till cirka 2,000 med 50,000 lärjungar.

Ett drag, som synes eget för Bengalen, är den s. k. zenana-undervisningen*). Det torde redan vara bekant för våra läsare, att *Zenana* kallas hinduernas harem, den till bostad för qvinnorna afskiljda delen af deras hus. Engelska bibelföreläserskor, kunniga i hindostanska, lyckades genom trägna bemödanden slutligen erhålla tillträde till dessa så omsorgsfullt stängda hem. Det inflytande de der erhöilo ansågs af rörelsens befordrare kunna blifva långt vidsträcktare, om deras undervisning förmådde omfatta äfven andra ämnen än religion. I följd deraf inrättades af *Indian Society for Promoting Female Instruction* en skola för zenanalärlarinnor**), deri undervisning äfven meddelades i vanliga grenar af qvinlig uppfostran (i Indien), i sång, ritning och handarbeten. Oaktadt hinduernas stora fruktan för omvändelseförsök ("vi vilja ej ha våra qvinnor till ödmjuka christna", sade en infödd herre till Miss C.) äro i många familjer zenanalärlarinnor antagna att dagligen gifva några timmars undervisning åt husets unga döttrar. Det lærer till och med vara starkare efterfrågan än tillgång på dylika lärarinnor, men icke desto mindre erhålla de en ganska njugg ersättning för sin möda.

De sympathetiska känslor för fattiga, vårdslösa barn, som utgjort en så mäktig häfkraft i Mary Carpenters verksamhet, kunde ej heller här förneka sig. Ehuru väl rätt mycket är gjordt i Ostindien för att bereda tillfälle till undervisning åt den manliga ungdomen, nå ej dessa välvilliga bemödanden samhällets

*) Se vidare härom Tidskrift för Hemmet, 6:te årg. sid. 291, *Röster från Ostindien* af L. S.

**) Några af dessa lärarinnor äro infödda, somliga tillhöra den s. k. eurasiatiska racen (afkomlingar af europeer och infödda); alla äro de christna.

nedre lager. Ihågkommande hurusom ett litet frö med Guds välsignelse kan uppväxa till ett stort träd, samlade hon äfven i Calcutta några trasiga, kringstrykande gossar, hyrde för dem en liten skollokal, antog till deras lärare en ung, omvänd brahmin, som besökt England och i Bristol studerat hennes förbättringsskolor, och hade före sin afresa den glädjen att se välgörande verkningar af denna omvårdnad på de halvilda barnen.*).

Äfven i en helt annan riktning har hon lemnat varaktiga spår af sitt vistande i Indien och af sin nitälskan för detta lands sociala utveckling. I samråd med åtskillige upplyste och ädelsinnade män, hinduer så väl som engelsmän, grundlade hon i Indien en *Social Science Association*. Det första mötet för befrämjandet af denna angelägenhet hölls i Calcutta under Vicekonungens presidium, men det var Miss Carpenter, som för de närvarande framlade nyttan och vigten af en sådan förening samt de grunder, hvarpå den borde hvila, och detta med en enkelhet, tydlighet och sakkännedom, som ej förfelade sin inverkan på åhörarne. Också hade hon redan under sitt vistande i Calcutta tillfredsställelsen att se denna förening organiserad i öfverensstämmelse med de grundsatser, som utgöra basen för den engelska föreningen med samma namn. Då hon före sin återresa till England än en gång besökte Bombay, väckte hon äfven der samma fråga, fann intresse därför och redogjorde vid ett i anledning deraf hållet möte för den engelska föreningens ändamål och verksamhet, med den påföljd att äfven i nämnde stad en dylik förening bildades. Det för denna sak väckta intresset var ej blott en ögonblickets hänförelse, utan har visat sig grundadt på full öfvertygelse genom den stadga och permanens, som dessa föreningar redan vunnit, genom den lifaktiga verksamhet, hvarom deras årligen offentliggjorda förhandlingar bära vittne.

Miss Carpenters omfångsrika verksamhet inskränkte sig dock ej härtill. Uppmuntrad af de sympathier hon på alla håll rönte, af det intresse, hvarmed hennes upplysningar om engelska förhållanden emottogos, af den ifver, hvarmed infödingarne sjelfva arbetade på åvägbringande af tidsenliga reformer, höll hon på flera ställen föredrag öfver sådana sociala frågor, för hvilkas lösning hon sjelf nitälskade, såsom qvinnans uppfostran, förbättringsanstalter, de arbetande klassernas höjande o. s. v. Dessa

*) Denna skola fortgår än, men har nu till föreståndare en missionär. Underättelserna derifrån äro goda

föredrag, som alla voro extemporerade, gjorde genom sitt enkla, klara och på upplysande fakta rika framställningssätt ett djupt och välgörande intryck på hennes åhörare. Efter de referater, som deraf gjordes i indiska tidningar, har hon sedermera samlat och offentliggjort dem i ett häfte, hvilket bär namn af *Addresses to the Hindoos* (London & Calcutta 1867).

Att hon under arbetet för upplysningens befrämjande bland kvinnorna ej heller glömde de olyckliga brottslingar, som samhället straffar och förskjuter, och för hvilka hennes varma hjerta så mycket ömmat, kunna vi nog föreställa oss. Sålunda besökte hon äfven fängelserna, som tillhörde de orter, der hon uppehöll sig, och fann med smärta att, om der ej var mycket att lära, var der så mycket mer att förbättra. I ett af dem sade henne fängelsedirektören sjelf, att ingen brottsling kunde inträda der, utan att lemna det långt mer förderfvad, och att den förvillade yngling, som der pliktat för ett felsteg, efter all sannolikhet för alltid beträdde brottets bana vid utgåendet derifrån. Sällan göras några bemödanden för fångarnes moraliska förbättring, hvarken från myndigheternas eller enskilda personers sida, och endast undantagsvis meddelas dem sådan undervisning, som kan blifva dem nyttig vid strafftidens slut. Kvinnorna föreföllo än djupare sjunkna än männen, och såsom en stor brist vid fängelserna för kvinnor nämner Miss Carpenter, att deras vaktare uteslutande bestå af män.

Af förbättringsanstalter för unge förbrytare finnas ej många spår i Indien. En liten början till i denna väg behöfliga reformer företer dock *David Sassoon Reformatory* (en yrkesskola för vanartade barn och ynglingar) i Bombay, som härleder sig ända från 1850, ehuru den sedermera blifvit omorganiserad. Denna anstalt, som grundades af enskilda personer och under flera år underhölls af frivilliga bidrag, erhåller nu äfven statsanslag och står under regeringens tillsyn. I saknad af den officiella karakter, som genom parlamentsakter tillerkännes förbättringsanstalterna i England, kan den visserligen ej utträtta så mycket godt som dessa, men dock tillräckligt för att bevisa sin nytta och befogenhet. Miss Carpenter redogör för dess utveckling, verksamhet och resultat, samt drager deraf följande slutsatser: 1:o att unga brottslingar i Indien kunna förbättras och läras att på ärligt sätt försörja sig; 2:o att myndigheterna i Bombay funnit den tanke, som ligger till grund för nämnde anstalt, god och förtjent af uppmärksamhet.

Utom denna skola och några under sträng uppsigt stående straffkolonier, der man isynnerhet sökt inverka på medlemmar af den fanatiska mördarsekten Thug, hvars moraliska begrepp synas stå i strid med alla gudomliga och menskliga lagar, och om hvilken man med fullt skäl kan säga, att dess hand är emot hvar mans, liksom hvar mans mot den, har i Indien föga blifvit gjort för att återföra brottslingar på det rättas väg. Fängelserna utgöra der i än högre grad än i civiliserade länder ett centrum för moralisk pestsmitta, som derifrån utsprider sig i allt vidsträcktare omfång. För att i möjligaste måtta beskydda vanartiga barn från deras förderfvande inflytelse, ådömas dessa oftare kroppsan fängelsestraff, men derpå följer i allmänhet ringa verkan, ty då sådana barn fortfarande lemnas utan tillsyn och uppfostran, kunna de sällan räddas från en framtid af brott och elände.

I stöd af dessa sorgliga iakttagelser, af den erfarenhet, som ett mångårigt arbete i denna riktning gifvit henne, af de samtal hon haft med så väl infödde som engelsmän i dessa ämnen, hvarigenom hon varit i tillfälle att inhemta deras öfvertygelse om nödvändigheten af reformer i detta afseende, antyde Miss Carpenter i den promemoria, som Vicekonungen öfver Indien begärt af henne, såsom ett resultat af hennes iakttagelser, behöfligheten af anstalter till förbättrande af vanartade barn och unga brottslingar. Hon visade äfven behovet af åtskilliga reformer i fångvård och fängelsedisciplin, hvaribland isynnerhet betonades det önskvärda i att för qvinliga fångar *endast* hafva vaktare af deras eget kön.

En inlaga, som i denna syftning 1867 ingafs i London till Statssekreteraren för Indien af en deputation från Social Science Congress, härrörde från de bemödanden Miss Carpenter efter återkomsten till sitt fädernesland gjorde till befordrande af dessa viktiga angelägenheter.

Ej heller sjukhusen undgingo hennes uppmärksamhet, ehuru väl de lågo utom de gränser, som hon utstakat för sin verksamhet. Äfven der fann hon mycket att önska och antyder bristen på insigtsfulla och samvetsgranna förestånderskor samt på kompetenta och för sitt kall bildade sjuksköterskor, såsom ett af de väsentliga fel, hvilka behöfva afhjelpas. Endast på ett ställe fann hon sjuksköterskor och alla anordningar på detta sjukhus vittnade också om ett välgörande qvinligt inflytande.

Som vi redan veta, var Miss Carpenters egentliga afsigt med sitt besök i Indien blott att såsom enskild person gifva ett bevis

på sina sympathier för detta land, isynnerhet för dess kvinnor. Men genom hvad vi känna om det emottagande, som på alla ställen kom henne till del, finna vi att ryktet om det goda hon uträttat i människokärlekens tjänst föregått henne, och att den allmänna meningen i detta land sålunda gifvit långt mer betydelse och vigt åt hennes uppträdande derstädes, än hon sjelf kunnat föreställa sig. Och att denna uppfattning ej var ett misstag, derom öfvertygades snart hvar och en, som kom i beröring med henne. Också hade hon den stora tillfredsställelsen att se sina varma, aldrig tröttnande omsorger för befrämjandet af detta lands viktigaste intressen rätt uppfattade och erkända. Vedermälen häraf gåfvos henne ej blott af de infödde män, som sjelfva arbetade för samma mål, utan äfven af många bland landets egna döttrar, hvilka börjat vakna till medvetande af sin plats i samhället och af den förmåga, som hos dem så länge varit undertryckt. Dessa samlade sig stundom kring henne och tycktes deras känslor kunna tydas såsom en sammanfattning af tacksamhet, förundran och nyfikenhet, som uttryckte sig dels i små skriftliga uppsatser, dels i vänliga gåfvor. En Ranee eller infödd furstinna, som var enka och såg ut att vara en kvinna begåfvad med energi och intelligens, lät kalla henne till sig och yttrade, att hon lifligt intresserade sig för qvinlig uppfostran och att hon med deltagande följt Miss C—s uppträdande i Indien samt sjelf gerna ville inrätta en skola för flickor.

I alla de större städer Miss Carpenter besökte höllos afskedsmöten af infödde herrar, då tacksägelseadresser upplästes och öfverlemnades till henne, såsom vittnesbörd om deras erkänsla för hennes nitiska välvilja. Vid ett sådant, hållet af *the Students' literary and scientific Society* i Bombay, begärdes tillstånd att få stifta ett stipendium bärande hennes namn. Äfven efter sin återkomst till England emottog hon många bevis på varaktigheten af det intryck hennes personlighet gjort i Indien och på den kära hägkomst man der förvarat af henne. Så öfverlemnades t. ex. en vacker minnesgåfva, en théservis af silfver, till henne af hinduiska och parsiske herrar vid ett möte i London.

Den 20 Mars 1867 anträdde Miss Carpenter från Bombay sin hemresa efter att hafva tillbragt sex månader i det land, som länge varit ett föremål för hennes varma intresse. Det viktigaste af hvad hon der sett, erfarit och iakttagit har hon

meddelat sina landsmän i sitt verk: *Six Months in India**) 2 vol. (London 1868), hvaraf man kan inhemta, hurusom ett lifligt och mäktigt kulturarbete pågår i detta minnesrika land, ett arbete, så mycket märkligare som det till stor del utgår från nationens eget medvetande om dess behöflighet. Man finner sålunda, att begär efter kunskaper och insigt af dessas stora värde i både andeligt och materielt hänseende genomgår åtskilliga delar af detta rikt utrustade lands befolkning och bidrager till utjemnande af kastväsendet, som så länge utgjort en hämsko på dess utveckling; man finner, att det ljus, som sprides öfver Indien från den europeiska civilisationen, kommer de afgudiska och vidskepliga elementerna i folkets gudskykan att framstå i all deras vederstygglighet, hvilket åter har till följd en djup religiös rörelse, som ej så mycket uppenbarar sig i omvändelser till christendomen, som fastmer i allvarliga bemödanden att reformera Brahmaismen till en ren monotheism**), och man finner slutligen att båda dessa förhållanden samverka för att bereda väg för förbättrandet af qvinnans ställning. De upplyste och ädelsinnade hinduer, som

*) Dedikationen deraf lyder sålunda: *To the honoured memory of the Rajah Rammohun Roy, the great Reformer of India, who first excited in the author's mind a desire to benefit this country, these volumes are respectfully dedicated.*

**) Vi hafva redan nämnt Rammohun Roy såsom vägbrytare i denna riktning, då han så tidigt som 1818 kring sig samlade några liktänkande vänner, upplyste och bildade hinduer, hvilka förenade sig med honom för att dyrka den ende Guden. Den lilla sekt, som sålunda bildade sig, kan än sägas existera, men besjålas ej af något varmare lif och synes ej hågad för framåtgående. Dagens religiösa ledare är deremot *Keshub Chunder Sen*, äfven en man, som med ett upplyst förstånd förenar ett varmt nit och utöfvar stort inflytande på sina landsmän. Han har ej öfvergått till christendomen, men söker förmedla dess läror med det bästa af Brahmaismens föreskrifter och bemödar sig om att åt sina anhängare meddela den vördnad, han sjelf känner för Christus och det af Honom predikade ordet. Han reser omkring i landet för att utbreda sina åsigtter och hans glödande, entusiastiska våltalighet förfelar ej att göra intryck på hans åhörare. Den bildade hinduen, som ej kan förlika sig med Brahmaismens vidskepliga och omoraliska läror, men som derjemte erfar behovet af en religiös tro, omfattar med förkärlek talet om ett högsta väsende, "Skaparen, Upprätthållaren, Förstöraren, Frälsaren, den Allsmäktige, den Saliggörande, den Gode, den Formlöse". Likväl vågar han ej helt och hållet skilja sig från de bud, lagar och ceremonier, som föreskrivas af landets religion, och haltar sålunda på båda sidor. En af dessa dissenterförsamlingar kallar sig *Veda Somaj* och dess fjorton trosreglor måste underskrivas af hvar och en, som önskar inträda i församlingen. Äfven qvinnor upptagas deri, dock fira de sin gudstjenst enskildt och ej gemensamt med männen.

nitålska för sitt fosterlands civilisation, inse fullkomligt nödvändigheten af en bättre och ändamålsenligare uppfostran för sina qvinnor, om ock blott för närmandet till detta mål, och därför hafva de sjelfve gjort både ansträngningar och uppoffringar för att lägga grunden till viktiga reformer i detta hänseende. Derföre emottogo de också med oskrymtad erkänsla hvarje bevis på Miss Carpenters deltagande för denna angelägenhet, lyssnade med liflig uppmärksamhet till hennes ord och föredrag samt medverkade gerna till de planer, hon uppgjorde för det stora ändamålets befrämjande.

Många betydande svårigheter uppresa sig dock ännu emot denna reform, hvaribland en är hinduernas ytterliga ömtålighet för hvarje inblandning i deras religiösa och sociala förhållanden; fruktan för omvändelseförsök minskar derföre det inflytande, som annars af missionsskolor och zenanalärosvärdar kunde utöfvas på den qvinliga ungdomen. De tidiga giftermålen, som stundom uppgöras vid späd ålder, förkorta dessutom undervisningstiden för flickorna, hvilka redan vid 10 å 11 år af denna anledning måste lemna skolan. Sistnämnda svårighet skulle dock till en viss grad kunna öfvervinnas, om flickskolorna handhades af lärarinnor, men som undervisningen der i de allra flesta fall endast bestrides af lärare, äro barnen redan vid den antyddas tidiga åldern oåterkalleligt utestängda derifrån.

De stötestenar, som fördomar, religiös vidskepelse och sjelfviskhet lägga i vägen för genombrytandet af de skrankor, hvarmed århundradens tvång och vanor omgärdat den indiska qvinnan, äro visst ej heller obetydliga, och många infödingar af högt anseende och stort inflytande torde instämma med den hinduiska "gentleman", som yttrade: "jag tror ej på brahmaismen och det gör ingen bildad man, men mina fruntimmer göra det, och derför äro de dygdiga och lydiga. Skulle de bli upplysta, så skulle äfven de inse det ohållbara deri, och derför vill jag ej ha dem undervisade". Detta motstånd, huru segt det än må vara, är dock af mindre betydelse; det *måste* förr eller senare nedbrytas af upplysningens oemotståndliga ström.

Miss Carpenters klarsynta blick insåg snart att hvad som var mest af nöden för att möjliggöra en ändamålsenlig uppfostran för den uppväxande qvinliga generationen i Indien, för att höja och vidga kretsen af dem, som kunde göras delaktiga af denna välsignelse, var inrättandet af skolor för bildandet af infödda lärarinnor. Derom talade hon så väl med de upplyste hinduer,

som ock med de engelska auktoriteter, med hvilka hon sammanträffade, deröfver höll hon föredrag i flera af de städer hon besökte, och dertill utkastade hon en plan, som i den redan nämnda promemorian underställdes vicekonungen öfver Indien. Till vinnande af detta mål, förmådde hon på de viktigaste platser, der hon någon tid uppehöll sig, inflytelsesrika infödingar att uppsätta petitioner till regeringen för erhållande af dess medverkan, och för detsamma arbetade hon äfven nitiskt efter återkomsten till sitt eget fädernesland.

Efter den bekantskap, vi nu gjort med Mary Carpenters karakter, ihärdighet och arbetsförmåga, kunna vi också draga den slutsatsen, att hon ej stannade vid dessa bemödanden, utan äfven sökte bringa sina planer för den hinduiska qvinnans upplysning till verkställighet. Så insamlade hon för detta ändamål i England en summa af £ 1,312 och erhöll dessutom värderika gåfvor af skolmateriel, böcker, handarbeten och leksaker; så förskaffade hon sig medverkan af regeringen, hvilken lemnade anslag till resekostnadernas bestridande för henne och tre engelska lärarinnor; så intresserade hon för detta viktiga arbete sina landsmaninnor med den påföljd, att tvenne af dem erbjödo sina tjänster i den ifrågavarande läroanstalten, och slutligen företog hon sjelf i deras sällskap sin andra resa till Indien, äfven åtföljd af sin unga fosterdotter, en femtonårig, entusiastisk, intelligent flicka, som också önskade bilda sig till lärarinna för hinduiska barn.

Under det Miss Carpenter sålunda i England arbetade för den goda sakens befrämjande, hade man ej heller i Indien varit sysslolös. Styrelsen öfver detta land hade beviljat ett årligt anslag af £ 1,200 att utgå under fem år för inrättandet och underhållet af en skola för infödda lärarinnor (*Female Normal School**) i Bombay, och för detta ändamål hade äfven en engelsk examinerad lärarinna blifvit efterskrifven. För öfrigt voro dock inga mått och steg tagna för planens verkliggörande.

På anhållan af de infödde herremän, som intresserade sig derför, åtog sig nu Miss Carpenter såväl organisationen af som tillsynen öfver denna skola i egenskap af *Lady Superintendent*, hvartill hon äfven utnämndes af regeringen. För sig och sina följeslagerskor hyrde hon en bostad, der hon kunde emottaga

*) Äfven i afseende på denna måste Regeringen förklara sig villig att strängt vidblifva sin för de manliga skolorna antagna grundsats att icke söka inverka på de inföddes religiösa öfvertygelse eller sociala förhållanden, den s. k. *principle of noninterference*.

besök af infödda fruntimmer och sålunda gifva dem något begrepp om engelskt hemlif. Hennes nästa omsorg blef att skaffa sina lärarinne-kandidater tillträde till redan existerande flickskolor, för att sålunda sätta dem i beröring med de infödde lärarne och barnen och gifva dem detaljkännedom om den uppgift, hvaråt de önskade egna sig. Början dermed gjordes i tvenne persiska skolor; i den ena med 200 lärjungar funnos endast manliga lärare, utom en lärarinna i handarbeten; den andra, med 80 lärjungar, hade en manlig föreståndare, men undervisningen bestreds af tvenne unga, intelligenta parsiska fruntimmer af god familj. I dessa skolor erhöll den examinerade lärarinnan, som nu äfven anländt, tillåtelse att gifva lektioner efter engelsk method, ehuru detta endast kunde ske genom biträde af de infödde lärarne såsom tolkar, och de andra fruntimmren voro dervid åhörare. Samtidigt togo de engelska lärarinnorna undervisning i provinsens språk, *guzerathi*. Oaktadt alla de svårigheter, man hade att öfvervinna, visade sig snart nog goda resultat af dessa försök. De infödde lärarne vunno insigt i den engelska läro-metoden och funno fördelen af att systematisera undervisningen; barnen gingo med ökad intresse till sina studier, blefvo lifliga och läraktiga; de unga engelskorna gjorde snabba framsteg i landets språk och tillämpade snart nog sina kunskaper i enkla lektioner åt de mindre barnen. Den allmänna uppmärksamheten fästades snart på dessa bemödanden och intresset därför visade sig genom besök i skolorna af inflytelsrika personer, deribland indiska furstar, som äfven lemnade penningbidrag till det goda verket. En indisk furstinna bad Miss Carpenter låta bilda tvenne lärarinnor för en skola, som hon anlagt inom sina domäner, och öfverlemnade för detta ändamål en summa af £ 72.

Sedan kom frågan hvar man skulle erhålla infödda lärarinne-elever, och var den ej lättast att lösa. Som de indiska flickorna i allmänhet förlofvas vid späd ålder och sedan ej tillåtas att sammanträffa med män, kunde man ej bland ogifta qvinnor påräkna sådana, om ej möjligen bland dem, hvilka erhållit sin uppfostran vid missionsskolor; men den allmänna motviljan för omvända hinduer lade härför ett nästan oöfvervinneligt hinder. Enkor syntes af många skäl bäst lämpliga för det nya kallet, men i anseende till den förtryckta, att ej säga föraktade, ställning som de intaga, var det i början svårt att finna några villiga dertill. Efter samråd med flere framstående infödingar, kom man till den slutsats, att man först borde intressera gifta damer för denna sak, och då detta lyckades blef det beramadt, att några bland dem

skulle bilda en klass och såsom förberedande studium taga undervisning i engelska språket af Miss Carpenter. Några andra unga fruntimmer, hvilka i den redan omnämnda *Alexandra school* inhemtat kunskap i detta språk, bildade äfven en klass, som samlades hos Miss Carpenter, för att af de engelska lärarinnorna inhemta den i deras land brukliga undervisnings-metoden, och de visade mycket intresse därför. Såsom en uppmuntran och hjälp åt de infödda fruntimmer, hvilka ville ingå såsom lärjungar i det nya lärarinne-seminariet, utlofvades åtskilliga stipendier af vicekonungen och af ansedde hinduer.

Så vida hade Miss Carpenters arbete i denna riktning framskridit, då hon angreps af en allvarsam sjukdom. Hon blef genast förd till en väns hus, der hon erhöll den mest omsorgsfulla vård, men, som den heta årstiden just var i annalkande, ansågs likväl rådligast att hon, till återvinnande af sina krafter, ofördröjligen anträdde återresan till England.

Dessförinnan hade hon dock glädjen att se, hurusom ännu några af de frön som hon utsått, började gro. Från Ahmedabad hade man tillskrifvit henne, att stadens myndigheter lemnat ett anslag till dess förnämsta flickskola, för att sålunda möjliggöra antagandet af ett engelskt fruntimmer till föreståndarinna för densamma, hvarmed äfven följde åliggandet att bilda infödda lärarinnor. Man egde hopp om att erhålla lämpliga lärarinne-elever, och stipendier hade äfven blifvit bestämda för sådana. En af Miss Carpenters följeslagerskor, Miss Chamberlain, var villig att åtaga sig uppdraget, så snart hon erhållit tillräcklig underbyggnad i provinsens språk, och hon gjorde deri så snabba framsteg, att hon redan våren 1869 kunde tillträda denna plats.

Sedan Miss Carpenter lyckligen återvunnit helsan, egnade hon sina krafter i första rummet åt öfvervakandet af sitt arbete och sina stiftelser i fäderneslandet, i det andra åt ett verksamt deltagande i Social Science Congress, som 1869 sammanträdde i Bristol. Midt under denna verksamhet kunde hon dock ej lösslita tanken från Indien och föreställningen att hon der lemnat ett afbrutet, halfgjordt arbete. Följande den inre maningsrösten företog hon också i Oktober samma år sin tredje resa till det fjerran landet, sedan hon dock förut inlemnat sin afskedsansökan såsom *Lady Superintendent* öfver lärarinne-seminariet i Bombay, dels emedan den dermed förenade känslan af ansvarighet oroade henne, dels emedan hon trodde sig kunna utträtta mera godt genom att vara fri och oberoende af dylika förpligtelser.

Hennes första omsorg efter ankomsten till Indien blef att besöka Ahmedabad för att gifva akt på resultaten af de nya anordningarne för den qvinliga undervisningen derstädes. Dessa syntes tillfredsställande. Att Miss Chamberlain genom det sätt, hvarpå hon sökte lösa sin uppgift såsom skolföreståndarinna och lärarinna, lyckats tillvinna sig förtroende, bevisades bäst deraf, att barnens antal i den skola, som hon förestod, stigit från 80 till 130, och att, hvilket var än viktigare, flickorna tillätos kvarstanna der längre än förut varit fallet. Elfva infödda fruntimmer, hvaribland flera enkor, bildades till lärarinnor och voro behjelpiga i att undervisa de mindre barnen. Miss Carpenter besökte äfven flera andra städer i samma del af Indien och fann öfverallt ett lifligt tilltagande intresse för den qvinliga ungdomens uppfostran samt på många ställen en önskan att införa samma system, som visat sig så ändamålsenligt i Ahmedabad.

Ett af de fruntimmer, som ätföljt Miss Carpenter på hennes andra utresa, hade fått uppdrag af regeringen att förestå en skola i Poona, och har man ock derifrån fortfarande försport goda nyheter*).

En angelägenhet, som äfven låg Miss Carpenter om hjertat, var att göra lämpliga anordningar för bevarandet och det rätta användandet af de målningar, gravyrer, böcker, naturalster och skolapparater, hvilka hon medfört på sin andra indiska resa. Som det seminarium, för hvars nytta dessa samlingar hufvudsakligen voro afsedda, ännu ej kunde sägas hafva erhållit fast fot, och ej heller egde passande lokal, delade hon dem mellan flera redan befintliga institutioner, samt skänkte dessutom en del deraf åt en liten skola för hinduiska flickor, som hon sjelf nu stiftade med bistånd af åtskillige infödde herremän, bland hvilka en hyresfritt upplät lokalen, ett vackert hus i hans egen trädgård. Ett ungt infödt fruntimmer med god uppfostran antogs till föreståndarinna för denna skola**).

Våren 1870 lemnade Miss Carpenter åter Indien. Ehuru hon ej sedermera återvändt dit, har dock hennes intresse för

*) Äfven i Calcutta och Madras hafva skolor blifvit stiftade för bildandet af infödda lärarinnor. Regeringen har lemnat anslag för detta ändamål och frågans första punkt, om den hinduiska qvinnan bör erhålla någon bildning, synes således vara nöjaktigt besvarad. Man arbetar nu med iver på lösandet af den andra — *huru* detta skall ske.

***) I anledning af sina föräldrars aflyttning från staden, måste hon dock lemna denna plats, som sedan intogs af en i normalskolan i Bombay bildad lärarinna.

detta land ej lidit det ringaste afbräck, hvarpå hon äfven gifvit mångfaldiga bevis. Ett bland de märkligaste är stiftandet af *the National Indian Association*, hvartill planen uppgjordes i samråd med den hinduiska reformatorn *Babu Keshub Chunder Sen* under hans besök i England 1870 och inbjudningen utfärdades af Miss Carpenter. Denna förening konstituerade sig den 9 Sept. samma år i Bristol och har till ändamål: att genom enskilda bemödanden befrämja upplysning och sociala reformer i Indien; att i England utvidga kännedomen om nämnde land och väcka ett allmännare intresse därför; samt att samverka med kunskapsrika infödingar i deras bemödanden för sina landsmäns upplysning och förädling. Miss Carpenter har åtagit sig sekreterare-befattningen i föreningen, som redan räknar ganska många medlemmar samt månadligen publicerar en tidskrift, kallad *Journal of the National Indian Association*, hvilken innehåller värderika och intressanta uppsatser rörande Ostindien, detta land, som en gång spelat en så vigtig rol i den menckliga kulturhistorien och än en gång torde komma att intaga en framstående plats i främjandet af mencklig odling.

Med den lifligaste tacksamhet erkänna Indiens söner och döttrar det oegennyttiga, varmhjertade nit Miss Carpenter visat för deras upplysning och för förbättringen af deras sociala förhållanden. Denna tacksamhet har många gånger uttalat sig vid offentliga möten, så i Indien som i England, af landets egne utmärkte män. Den har äfven uppenbarat sig i vänliga och dyrbara minnesgåfvor, hvaraf en från den mer aflägsna provinsen Sind är särskildt anmärkningsvärd för den densamma åtföljande skrifvelsen, som bär en mängd underskrifter, hvaraf 6 äro af infödda lärarinnor. Gåfvan har äfven sitt intresse såsom ett prof på den inhemska konstskickligheten och består i en stor bordduk, rikt broderad i guld och silfver, samt förvarad i ett med utsökta träsniderier prydt skrin, som på en inlagd elfbensskifva bär Miss Carpenters namn. Adressen, vackert prentad och målåd samt bunden i rött maroquin, uttalar den varma erkänsla, som de upplyste och kunskapstörstande bland Indiens befolkning egna den ädla engelska qvinna, hvilken med sällspord hängifvenhet offrat tid, möda, egen bekvämlighet och tillgångar för att räcka en kärleksfullt hjälpande hand åt sin indiska syster. Den omiskännbara väckelse till lif, som frågan om qvinnans uppfostran erhållit öfver hela indiska riket, tillskrifves ock till stor del Miss Carpenters nitiska bemödanden, stora inflytande och visa råd.

Adressen uttalar slutligen det hopp att hon än en gång, om så fordras, skall vara villig att åter upptaga det kärleksverk, som gjort hennes namn så dyrbart för Indiens folk.

Ett ej mindre anmärkningsvärdt drag i detta nya blad af Indiens kulturhistoria företer det besök, som nyligen blifvit gjordt i England af en brahmin af hög kast och hans hustru*) — det första indiska fruntimmer af denna rang, som öfverfarit oceanen. Denne man, *Babu Sasipada Banerjee*, som slutit sig till den reformerade brahmaismen och derföre blifvit förklarad förlustig sin kasts privilegier, har visat sig särdeles verksam och nitisk för åstadkommande af samhällsnyttiga förbättringar i sitt fädernesland. Så har han stiftat en förening för sociala reformer och ett nykterhetssällskap, grundlagt en flickskola och ett sjukhus, leder dessutom sin sekts religionsöfningar samt håller stundom föredrag för indiske arbetare. Under sitt vistande i England har han vid möten, sammankallade i denna afsigt, uppträdt i en mängd städer för att väcka intresse och medverkan för det pågående kulturarbetet i Indien, samt förorda stiftandet af filialafdelningar till den redan omtalade indiska föreningen. Den olika ställning qvinnan intager i England mot i Indien och det engelska hemlifvet synas hafva gjort ett djupt intryck på honom, och i ett af sina föredrag yttrar han: "hos oss anser man qvinnan såsom en sak att lägga på hyllan eller att sätta under lås och bom, men ej såsom en varelse, berättigad att åtnjuta friheten, Guds förnämsta gåfva. Genom vänlig medverkan af engelske män och qvinnor hoppas jag dock, att den dag snart skall randas, då indiska hustrur kunna intaga en lika aktad plats vid sina mäns sida, som engelska hustrur och systrar nu göra".

I ett enskildt, ej längesedan skrivet bref, talar Miss Carpenter med varm sympathi om Mr Banerjee och uttrycker den förhoppning, att hans vistande i England ej varit utan betydelse för hans sträfvanden för sitt lands bästa. Rörande sin egen verksamhet säger hon sig hafva gifvit upp tanken att åter besöka Indien *denna* vinter, emedan hon har arbete hemma, som ej bör öfverlemnas i andra händer. Arbetareklubben synes hafva lidit under hennes frånvaro och påkallat hennes tillsyn, men förklarar hon sig nu nöjd med förhållandena derstädes, tilläggande att den

*) De uppehöll sig i England från våren 1871 till början af Jan. 1872 och gästade under största delen af denna tid i Miss Carpenters hem, der äfven deras lille son, *Albion Rajcoomar*, föddes.

visar sig fylla ett erkänt behof. Hennes första skola, den i det föregående omtalade *Ragged School*, avslutade sin tjugufemåriga verksamhet sistlidne jul med en ståtlig juldagsmiddag för årets lärjungar. Miss Carpenter har nu i dennas ställe öppnat en slöjdskola, afsedd för samma klass af barn, gossar så väl som flickor, hvilka der ej blott erhålla undervisning i enklare slöjder utan äfven dagligen en tarflig middagsmåltid. Denna skola kallas *Feeding Day Industrial School*. Hon sysselsätter sig derjemte med inrättandet af ett hem för äldre gossar af arbetsklassen, som sjelfve medelst arbete kunna försörja sig, men sakna vård och tillsyn af föräldrar eller anförvandter. I detta hem skola de erhålla nattläger, frukost och aftonmåltid och sålunda skyddas från faran och frestelserna af de usla nattqvarter, hvilka ofta genom dåligt sällskap leda ynglingar i förderfvat.

Till hennes senare stiftelser hör äfven en syförening i Bristol för Indien (*Ladies' Working Party for India*), som en gång i månaden samlar åtskilliga af stadens damer, hvilka då tillverka vackra fantasiarbeten, ämnade att såsom gåfvor till indiska fruntimmer utgöra vedermälen af deras engelska systrars sympathier för dem. Man talar och läser då åtskilligt om Indien och skulle någon fremling från nämnde land befinna sig i staden, inbjudes han att bevista dessa samqväm. Sålunda tillskapas emellan de tvenne stora nationerna många personliga föreningsband, hvilka, huru obetydliga de än vid första ögonkastet kunna synas, likväl ej torde vara utan all vigt för det stora mål England har sig ålagdt att genomföra, nemligen att, så småningom till jemnbredd med den christna, europeiska civilisationen höja de 180 millioner menniskor, som i Ostindien lyda under Brittiska väldet.

När man härtill lägger den andel Miss Carpenter har i redigerandet af Indiska Föreningens tidskrift och de omsorger, som falla på hennes lott till förberedande af den internationella kongress, hvilken kommer att hållas i London den 3 Juli innevarande år för diskussion af sådana ämnen, som beröra fångvård, straffsystemer, förbättringsanstalter, o. m. d., måste man medge att denna beundransvärda qvinna besitter en energi, en arbetskraft, som gränsar till det otroliga. Mätte den ovanliga förmåga, som hon så väl, så ädelt användt i människokärlekens tjänst, än länge stå henne bi, och sent för henne den kallelse ljuda, hvilken hon bättre än de flesta förtjent: "du gode och trogne tjenare, gack in i din Herres glädje!"

12. Några anteckningar ur Guizots karakteristik af det 19:de århundradets filosofiska skolor.

(Svar på frågan N:o 18, 2:dra häftet.)

Bland senast till Red:n insända frågor, som blifvit upptagna sid. 140, befinnes äfven denna: *hvad menas med benämningarne »positivism» och »spiritualism?»* och vi hafva trott oss ej bättre kunna besvara densamma än med ett utdrag af den redogörelse för de nyare filosofiska systemen, som den berömde historieskrifvaren Guizot lemnar i ett af sina sista arbeten. Detta utdrag är väl egentligen ingenting annat än några spridda anteckningar, nedskrifna under läsningen af Guizots bok; det har således inga anspråk på att gälla för en fullständig karakteristik, men det torde dock kunna tjena till ledning för dem, som närmare vilja studera ämnet, eller till upplysning för dem som höra och läsa benämningarne på olika filosofiska system, utan att veta hvad de innebära.

Guizot uppställer sitt ämne i följande hufvudpunkter:

1. *Spiritualismen*, representerad af Jouffroy, Roger Collard, Cousin, Jules Simon, Janet m. fl.
2. *Rationalismen* » » Kant, Sainte Beuve, Edmond Scherer, Lecky, m. fl.
3. *Positivismen* » » Aug. Comte, Littré, Taine, och i viss mån äfven Mill, Buckle, Brandes, m. fl.
4. *Panteismen* » » Spinoza, Göthe, Hegel, Feuerbach, m. fl.
5. *Materialismen* » » Büchner, Karl Vogt, Max Stirner m. fl.

Slutligen skildras skepticismen såsom ett allmänt smittämne i tidsanden, samt *gudlösheten, bekymmerslösheten och villrådigheten* såsom dess verkningar.

1. *Spiritualismen* anses hafva besegrat det 18:de århundradets sensualism och lyftat psykologien till rang af positiv vetenskap genom att för densamma använda den s. k. *deductiva* metoden grundad på iakttagelse af fakta. Den spiritualistiska skolans ära är att hafva oryggligt konstaterat människans fria vilja såsom

psykologiskt faktum, och i och med detsamma i människans frihet och ansvarighet uppställt den rätta grundvalen för hennes politiska frigörelse så väl som för hennes personliga moralitet och hennes framtid. Spiritualismens fel är att han hejdat sig på halfva vägen — att han erkänner Gud men förnekar uppenbarelser — att han tror sig kunna ersätta den uppenbarade religionen med en religiös filosofi. — Det fordras dock något annat än några droppar vetenskap till att släcka menniskoandens religiösa törst! Spiritualismen erkänner det gudomliga men stannar vid dess tröskel, utan resignation nog att tillbedja hvad han icke kan fatta, utan mod nog att tro utan att se.

2. *Rationalismen* är lika förmäten som spiritualismen är rädd: Han förmenar sig kunna se tydligt och klart ända in i helgedomens innersta; han tror sig kunna endast på förnuftets väg studera och lära känna den osynliga världen, dess styresman och dess lagar, likaväl som den synliga världen, och han för strid med kristendomen, som ej vill medgifva dylika anspråk. *)

3. *Positivismen* säger: »Hvarken jag eller någon annan vet om det finnes någon osynlig värld; man spiller bort sin tid med att grubbla på hvad man aldrig kan få veta något om; — all religion, all metafysik, är chimerisk; — det finnes ingen annan vetenskap än den om den fysiska världen, dess fakta och dess lagar.» Ur stånd att uppmäta det omätliga förnekar han det, eller förklarar det för alltid oåtkomligt för människan. Genom att binda människan under naturlagarne förnekar han den fria viljan. Med allt sitt ordande om friheten är positivismen ingenting annat än en ny auktoritetstro, der naturvetenskapen efterträdt den religiösa dogmen. Positivismen behandlar Gud och menniskoanden som mer eller mindre vanskliga hypoteser, hvilka visserligen till en tid ha kunnat bidra till mensklighetens utveckling, men hvilka förnuftet numera bör förkasta, liksom man sparkar undan den stege, med hvars tillhjälp man uppnått höjden. Till inkonsequenserna hör att positivismens uppfinnare, Auguste Comte, slutat sin förnekelse af all religion med att sjelf proklamera en sådan, nämligen *mensklighetens kult*, hvars tjenare, såsom han sjelf säger, skola »konstruera den verkliga moraliska, intellektuella och materiella försynen.» I en »catéchisme positiviste» utvecklas dogmen och kulten för den nya religionen under form af ett samtal mellan *presten* och *qvinnan*.

*) Den svenska ny-rationalismen torde i mer än en punkt öfverskrida denna nog knapphändiga definition.

4. *Panteismen* är en motsats till *positivismen*: Då den senare vill instänga menniskoanden inom den ändliga världen med dess fakta och lagar, vill panteismen förklara det oändliga och dettas förhållande till det ändliga. Panteismen sönderfaller i två afdelningar: den *materialistiska*, som vill visa att Gud är intet annat än universum, och den *idealistiska*, som tror att universum finnes till endast i Gud. Ytterst blifva panteismens konsekvenser desamma som positivismens: *en mensklighetens kult, utan någon Gud eller någon verklig moral.* »Det finnes ingen teologi, endast antropologi, ty mensklighetens ande är den gudomlige anden realiserad. Det finnes ingen annan gudsfruktan än hängifvandet åt mensklighetens ändamål; ingen annan bön än menniskoandens kontemplation... Menniskan uppfyller hvarje förnuftigt ändamål om hon uppfyller sitt eget... *ske människans vilje!*» sådan är principen för denna s. k. religion. Panteismen, äfven under dess bästa form, är icke någon vetenskaplig lära, byggd på iakttagelse af fakta och de lagar under hvilka dessa lyda, utan en blott hypotes. För panteismen försvinna alla reala, personliga väsenden och ersättas af en abstraktion, som förklaras vara det enda egentliga väsendet, ett väsende som dock saknar all personlighet och fri vilja, och som uppslukar allt i en bottenlös afgrund, i hvilken han äfven sjelf uppslukas, och i hvilken allt, som han velat förklara, går under. Panteismen under dess lägre form åter förtjenar intet annat namn än

Materialism. Denne förnekar öppet Gud såsom skapare och försyn och människan såsom ande. Han vill förklara allt endast med materiens tillhjälp, och då det icke lyckas, begåfvar han materien med hvad han kallar *kraft*, principen för rörelse och framalstring. »Materie och kraft», heter det, »äro oskiljaktiga och existera båda från all evighet».

Materialismen förnekar icke blott som positivismen den menskliga friheten, utan också den moraliska lagen; han bortkastar djerft alla förutsättningar för anden, och leder med nödvändighet till fatalism, egoism och ateism.

Materialismen går sålunda öppet och med berådt mod mot det mål dit positivismen och panteismen med förbundna ögon och mot sin vilja dragas.

Skepticismen bildar väl ingen särskild filosofisk skola, men ingår som ett grundelement i de flesta sådana. Den kan indelas i tvänne arter, den praktiska och den systematiska. Den förstnämnda är den ovisshet, som uppstår i somliga själar vid åsynen

af den skenbara motsägelse och förvirring som råda i lifvet och i naturen. Den andra förklarar menniskoanden ur stånd att lära känna sanningen. Den ena är det praktiska tviflet — den andra tviflet, upphöjdt till princip.

De filosofiska systemens villfarelser stanna ej inom de lärdes krets. Smittor sprida sig lika oemotståndligt inom den andliga som inom den materiella verlden och till en del på samma vägar, genom den lättade samfärdseln. Sålunda ser man positivism, panteism, materialism och skepticism intränga likt okroppsliga, oförnimbara giftångor i kretsar der de ännu till namnet äro okända. Deras verkningar vexla allt efter den jordmån som upptar deras frön.

I själar beherrskade af egenkärlek och äregirighet mottagas rationalismen och panteismen med öppna armar. Hos personer som fördjupat sig i studium af den materiella verlden eller som förtäras af åtrå efter materiellt välbefinnande vinna positivismen och materialismen lättast insteg. Der våldsamma skakningar efterträds af förslappning och missmod, segrar skepticismen.

Resultaten kunna sammanfattas under trenne rubriker: *gudlöshet, liknöjdhet* och *religiös villrådighet*.

Gudlösheten har inom arbetsklassen och den yngre medelklassen sin förnämsta härd. *) Den visar sig än under råa, cyniska former och är då kanske mest förnedrande; — än under förfinad gestalt, i form af lära eller princip, och är då mera smittosam och för samhällena i stort mera farlig.

Liknöjdheten innästlar sig der, hvarest människan samlar hela sin kraft på det timliga arbetet eller den jordiska njutningen, och innebär, om icke en förnekelse, så dock en tung försoffning af den gudomliga delen af vår natur. Detta är det största hindret för utvecklingen af vår tids kristendom. Anfall härdar och utvecklar krafterna: den bildade tron fruktar icke att uppträda mot den bildade otron. Men liknöjdheten är såsom döda hafvet der intet lif finnes — en ofruktbar öken som ej framalstrar ett enda frö.

Villrådigheten framsmyger än på djupet än på ytan — hos de lärdaste så väl som de enfaldigaste; hos filosofen så väl som hos den praktiske tänkaren, och hos den okunnige, om sin själs salighet bekymrade människan.

*) Detta gäller icke för svenska förhållanden.

13. Från det Frankrike som kommer.

Paris i Marts 1872.

Enhver af dette Tidskrifts Læserinder, der opmærksomt har fulgt Tidsbegivenhederne, vil have bemærket den store Forskjæl, der var mellem tyske og franske Kvinders Optræden under Kri- gen; de første have gjort Tjenester, som Fædrelandet aldrig glemmer, de sidste gjorde hvad de kunde, men hvad de kunde strakte ikke langt. Da Gud havde talt til Frankrig som fra Sinai under Torden og Lynild, fore de forfærdede op af sit ego- istiske Liv og strömmede til Hospitalerne for at pleje Saarede; men de vare ikke forberedte, de vare ikke vante til at leve for andre og bragte som oftest blot Forvirring.*) Det var interessant at efterspore hvem der mellem de mange unyttige var unyttigst. Jeg kan tage Feil, men jeg troede at see, at alt hvad der kan indbefattes med Navnet: »gammel Pige» var mest forstokket, mere end de saa ilde ansete Modedamer. Jeg har i Norden kjendt gamle Piger, der have indgydt mig Ærefrygt, men den store Masse omgiver sig med et Staalharnisk af egne Bekvem- meligheder og egne smaa Interesser, der optage Tanker og Liv og lidt efter lidt gjøre dem ganske uskikkede til at forstaa andres Lidelser. Jeg föler altid en gevaltig Lyst til at skrige til Saa- danne: »Forstaa dog bedre hvad Lykke vil sige! Jeg, som her taler, har seet omtrent alt hvad Menneskene eftertragne, og ikke fra det Fjerne, men ganske nær: jeg har levet med Rige, med Berømte, med Mægtige, med udskregne Skjönheder, og jeg har seet, at der blot er eet, som er Livet værd, og det er Kjærlighed.»

Du stakkels gamle Pige, som læser dette, har dit Gods nogensinde varmet dit Hjerte? Er Du glad, saaledes glad, at du takker Gud, for at Du er til? Gaa hen og glæd en anden Sjæl, ligegyldigt paa hvad Maade; anskaf Dig saa no- get at leve for, som ikke er Dig selv, saa vil det inde i Dig, om Du er nok saa gammel og vissen, begynde at skyde som Blomsterne skyde op af Marken. Jeg kjender en gammel fransk Pige som kom ud af Hospitalet en anden end hun kom derind;

*) Detta torde egentligen gälla den fina världens damer; *les soeurs de charité* tåla väl jemföras med de tyska sjuksköterskorna; personligen känna vi dess- utom mer än en parisiska, som i sjukhusen och de egna hemmen verkat outröttligt för krigets offer.

Gud kjender nok Mange, thi de ere ikke onde alle disse egoistiske Kvinder, blot uvidende om det Gode. Viis dem noget bestemt godt at udrette og de styrte sig strax derover.

At pleje Syge er en Kunst hvortil man skal forberedes, men at bringe Offre, hvortil der blot udfordres et Øiebliks Enthusiasme falder dem let, derfor have vi, der trods alt hænge ved Frankrig, den Glæde at see den patriotiske Subskription, der er udgaaet fra Elsass og Lothringens Kvinder finde de franske Söstre villige til alle Offre; og naaes Maalet ikke, tör det trygt paastaaes, at det ikke er Kvindernes Skyld, thi fra Elsass' Grændser indtil Oceanet vil der, naar Subskriptionen sluttet, ikke findes een Kvinde, der ikke vilde skamme sig ved at sige: »jeg har intet givet for at faa Fienden ud af mit Land.» I dag, da det hedder, at klog Stats-Oekonomi forbyder, at denne uhyre Lösepenge med eet udbetales, da Frankrig derved indtil Fare for sin Bestaaen blotter sig for Gull og Sölv, ere Kvinderne fortvivlede. Parises Damer have tilbudt at samle Smykker over det hele Land og selv foranstalte dem solgte ved en Bazar i London, men det synes som om heller ikke dette Tilbud vil blive modtaget. Man kan have saa bitterlig ondt af de Ulykkelige, der ikke faa Lov til at gjøre det Eneste de formaae; men at Offervilligheden er der, beviser, at de ikke ere vanslægtede, og at det egoistiske Liv under Keiserdömmet, ikke har bragt dem til at glemme hvad de skyldte Fædrelandet. Det er endnu altid de samme franske Kvinder, der i den episke Tidsalder kastede sine Smykker i Fædrelandets Skatkammer for at betale Lösepengene for sine stolte Krigere, fangne ved Crecy och Pavia: naar franske Mödre havde givet sine Söner hen til de Siag, hvor alt tabtes undtagen Æren, gave de sine Kostbarheder, og takket vare Frankrigs ridderlige Kvinder, gjen vandt Fædrelandet sine Helte og med dem sine Grændser og sin Uafhængighed.

I ethvert Morads voxer en ensom Lillie: denne patriotiske Subskription var Lillien i det franske Morads. Alt andet er endnu sörgeligt, sörgeligere nu end strax efter Ulykkerne, thi da haabede man, at en ny og bedre Aand vilde blæse over Landet. Denne Aand spores endnu ikke, man vil Vækkelse, men dog beholde alle Sövnens comfortable Vaner. Skal Frankrig en Gang tælles til de Nationer som Frivoliteten har fortabt? Aarsagen til Landets Ulykker erkjendes endnu blot af den Enkelte; Nationen föler sig ikke skyldig, blot forfulgt af en blind Skjæbne, og den usunde Törst efter Hævn er den eneste Fölelse, der bringer

Hjerterne til at svulme og de dunkle Øine til at brænde. Mellem Kvinderne sporedes strax efter Krigen en vis Lyst til Spar-somhed. Denne er nu sporløst forsvundet. Moderne ere saa outrerede som nogensinde og laante af den værste Luxus-Periode, Ludvig den Femtendes Tid; dersom Kvinderne havde den rette Respekt for sig selv og for sit Land, vilde al Luxus være forsvundet, indtil Lösepengene vare betalte. Der har været foreslaaet at bære Landesorg, indtil Fienden var ude af Landet, men det slog ikke an. Efter Rædselstiden hvilede man sig ud fra at græde ved at dandse, og der dandsedes i alle mulige patriotiske Hensigter; dette skeer ikke nu, Dands er denne Vinter ilde anseet, men denne Forsagelse har ingen rigtig Magt da det blot er en Modesag. Værdigst vise sig Kvinderne i Elsass, der endnu altid regne sig for franske: istedetfor evigt at lamentere, gjöre de Frankrig den Nytte, de kan; siden der nu i Elsass Skoler blot skal være eet Sprog, det tydske, organisere de franske Eftermiddags-Skoler to Gange om Ugen, for at Börnene ikke skulle glemme sit Modersmaal. Tydskland har der givet sig et nyt Polen at underkue og en tydsk Keiser vil maaske en Dag sige som Keiser Nikolaus af Rusland: »Polens Mænd kan jeg faa Bugt med, men ikke Polens Kvinder.»

Hadet til Tydskerne er i Paris lige brændende; en reisende Tydsker, der viser sig i en Café eller Restauration riskerer altid at insulteres. Det er et blindt og uforstandigt Had omtrent, som naar Börn vredes. Ingen vil tilstaa sig, at Frankrig havde gjort netop det samme som Tydskerne, havde det seiret, maaske fordret lidt færre Penge. Frankrig har til Passion elsket Krigen; det forgudede fast den Mand, som i tyve Aar bragte Invasionen til alle Europas Lande, og var altid villig til at ofre Den sine Rettigheder og Friheder, der gav det militair *gloire*. Nu have Fransk-mændene selv den Invasion, de fandt det saa naturligt at bringe andre; men derover rase de. Istedetfor at rase mod Tydskerne, der endnu i mange aar vilde være stærkere end de, burde de vende sit hele Had mod en anden Fiende, Oprörets og Egoismens Søn, som skrider gennem Verden og bringer de Vise til at zittre og de Feige til at følge sig. Socialismen er i Frankrig farligere end i noget andet Land, thi den gaaer der smittende som en Epidemi gennem alle Folkeklasser, fremkaldt af Misundelse og den vanvittige Törst efter Nydelse; og alle mislykkede Talenter, alle illegitime Ambitioner slutte sig til den. Spiren til denne Verdensfare har allerede været i Landet i flere

Sekler, men først i vor Tid ser det opskræmte Samfund med hemmelig Grø, at deres Tal er Legio, der ville nyde, »have sin plads i Solen», som de kalde det, uden at opfylde den store Verdenslov, som en romersk Keiser døende udtrykte i det ene Ord:

Laboremus!

Lader os arbejde!

»Frankrig skal vise Verden hvad et Folk formaaer, der kan undvære Gud!» sagde en af Kommunens Chefer. Ja, Frankrig har viist det! Det havde i tyve Aar en uhørt Prosperitet, men jo mere den materielle Lykke steg, jo mere fornægtedes Gud: blot Guldkalven dyrkedes. Nu er den gaaet denne Prosperitet, hurtigere end den kom: Frankrigs Rigdomme gaa over Grændsen i Skikkelse af Lösepenge, og i Landet er det bleven haardt at leve, da der hviler extra Skat paa den mindste som paa den største Ting, hvoraf der skal leves. Knurren og slet Humør er overalt. Denne Misstemning tro Præsterne at kunne benytte til en aandelig vækkelse i Landet. Protestanter og Katholikker virke hver for Sit. De første, der ere en liden Minoritet, tro, at Øieblikket torde være kommen til den Sammensmeltning af de to Kirker, hvorom vi jo have den store Forjættelse, og prædike ivrigt den eneste sande Autoritet: *Christi Autoritet*, i Modsætning til Katholikkernes falske Lære, hvis insolenteste Triumph, Verden nylig har seet. Medens *Kirken* for Katholikkerne vil sige *Paven*, prædike de, at Kirken er overalt paa den hele Jord, hvor Christus anerkjendes for Verdens Frelser trods Formernes Forskjællighed.

Jeg har talt meget med alvorlige Katholikker om denne Sag og jeg er kommen til den Overbeviisning at det ikke er under Protestantismens nuværende Form, at Frankrig vil modtage Evangeliet: den skjønne, poetiske Gudsdyrkelse vil aldrig kunne opgives af de latinske Racer, hos hvem Skjönheden er et Livs-Element; de fattige eje denne Skjönhed blot i sin Kirke og i sin klare Himmel og Begge elskes indtil Lidenskab: Kirken elskes mere end Gud, Himlen mere end Den, som skabte den. Vi, der ere mere udvikelde, forstaa Katholikkerne, men de forstaa ikke os, vor kjære Bibel kalde de »en Pave of Papir.» Der gives en Katholicisme, den, hvoraf Frankrig saalænge var stolt, og som staaer os saa nær, at den ivrige Protestant kan høre den katholiske Prediken og tro sig hjemme, thi det er den samme Christus som prædikes, men denne forfølges nu af den Ufeilbare i Rom,

der som første Tegn paa sin Sejer vil ombytte den franske Kirkes Lithurgi med den romerske, om hvilken en from Biskop, der nu staaer for Guds ansigt, har erklæret: at hans Prester ikke kunde recitere den uden at lee. Denne pavelige Katholicisme, Jesuiternes, staaer os saa fjern, at vi ikke kunne fatte, at andre end Börn formaa at tro paa den. En saadan Religion, fuld af Fabler, synes os Hedenskabet værdig. Jeg hørte en dag en Prædikant fortælle fra Prædikestolen Historien om Notre Dame de Lorettes Kapel, som mirakelmæssigt er ført gjennem Palestinas Luft til Italien. Man tænke sig hvad dette er for parisisk Spottelyst! En anden Dag hørte jeg det, som værre er:

»Christus og Paven ere eet!»

raabte en Jesuit. Jeg har hørt det og dog gjentager jeg det blot langtrukket og tvivlende: mine Øren ere velopdragne Øren: jeg befatter mig hverken med at have Nerver eller andet Saadant, der gjør at man hører og seer Feil, og dog vil jeg gjerne bilde mig ind, at Ordene ikke bleve sagte. Allerklarest blev det mig, at vi endnu ere langt fra den Tid, hvor der efter Forjettelsen blot skal være een Hyrde og een Hjord, da jeg en Vinterdag overværede en af de mange Sörgefester over de Faldne. Det var i Notre Dame, Domkirken. Den bekjendte Jesuit, Père Felix, hvis triumpherende Faste-Prædikener Paris i atten Aar har beundret, var kaldet fra sin Eensomhed for at holde Sörgetalen. Texten var:

»Hvorledes ere de Stærke faldne?»

Jeg ventede efter denne Begyndelse at høre en Bodsprædiken, men langtifra; denne glimrende Veltalenhed havde et andet Maal end at vække Anger; den franske Nation fik Smiger og ikke Anklager, den behövede ikke at anstrænge sig, den havde blot at komme Paven til Hjælp, saa var Kirken der til at udrette Resten, det var en Saligheds-Sag.

»*Peuple, sois tranquille, sans que tu le veuilles on te sauvera!*»

»*Peuple, abstiens-toi, le prêtre est là!*»

En protestantisk Præst vilde have grebet Anledningen til at vise alle disse Sörgende Livet i Gud som den eneste Tilflugt, men ogsaa sagt dem, at det ikke vindes ved et flygtigt Suk, at det vil søges med samme brændende Længsel, hvormed den i Ørkenen orvildede Hjort søger efter Vand; men om alt saadant var ikke Tale; man kunde gjøre sig det bekvemt: Præsten var der jo! Man skulde tro, at hvor Saadant prædikes maatte Protestanter

længes ud i Guds frie Luft; men nei! og dette er Parises egen Hemmelighed og Forklaringen paa, at Menneskene paa alle Verdens Kanter endnu i Sekler vilde søge did, trods al Verdens Politik: Man kan være af stik modsat Mening af Den, som taler eller spiller en Rolle, hvilken som helst, og dog leve høit i Parisernes Forsamlinger, geistlige og verdslige, ja længes efter denne intelligente Luft, denne Tankepragt, hvor man er i Verden. Père Felix er en af de Mægtigste mellem de Mægtige. Han formaaer aldrig at røre, men der gives intet mere phantasivækkende end denne magiske Veltalenhed: alt lever i denne glimrende Stil, alt tager Ordet, Mennesker og Ting, og hvergang han ved Enden af et Afsnit med en af disse Stemmer, som blot den høieste Kunst formaaer at uddanne til denne Grad af Sonoritet og rystende Magt, udraabte:

»Non, la France ne périra pas!»

gik det til Marv og Been, og der gaves i den overfyldte Kirke neppe En, som jo ikke maatte erkjende, at han i denne sørgeklædte, glimrende Forsamling i en af Verdens skjønneste Kirker overværede et storartet Skuespil. Men ingen vove sig til saadanne Skuespil, der ikke veed hvad han vil og hvorhen han gaaer: enten mister man i Paris sin Sjæl eller den luttres som Jernet i Ilden.

Eet er vist: at Jesuiternes Parti, som for Øieblikket er det seirende i Frankrig, ikke altid vil blive det. Friheden staar for Døren og banker og den vil komme ind! Ved Siden af den politiske Kamp i Frankrig gaaer temmelig ubemærket af det øvrige Europa Kampen inden Kirken og denne vil føre til en ny Katholicisme, uden hvilken det moderne Samfund ikke kan leve. Efter Fødselsveer, hvis sammer endnu Ingen har maalt og hvis Ende endnu Ingen seer, vil det Ny udgaa: Foreningen mellem *Autoritet og Frihed*; det franske Folk vil begribe, at det ikke kan bestaa uden Autoritet; Kirken vil begribe, at den ikke tør berøve Folket sit alleregentligaste Livs-Element og ærligt optage i sig al moderne Frihed; thi Kirke og Stat kunne ikke ligge i Kamp. *Autoritet og Frihed!* Denne Forening have Jesuiterne aldrig begrebet. Slagne paa sin Tilværelses første Dag af de Ulykker, som Friheden i Troessager bragte over den katholske Kirke, have de aldrig havt Øie for den lethargiske Side af en Autoritet, som udelukker alt Initiativ. Denne Blindhed bliver deres Undergang, thi vor Tid trænger til Seende. De have gjort en vis relativ Nytte som Vold mod Anarkiet, men da de ikke have begrebet den umaadelige Forandring, der er foregaaet i Verden siden de-

res Ordens Stiftelse, ere de ganske ude af Stand til at repræsentere Kirken i det 19:de Aarhundrede. Herom ere alle oplyste Katholikker i alle Lande enige; selv i Rom hviskes sagte: »Med den nuværende Pave er Jesuiternes Tid ude.» Det Ny maa idag søges, ny Former for et evigt Princip, men herom ville Jesuiterne ikke høre tale og hænge fortvivlet fast ved det gamle, ved Former, som have udtjent. Paa alle Advarsler svare de med sin gamle Devise:

Sint ut sint — aut non sint!

Ere hvad ere — eller ere ikke!

Og dog er Historien der til at vise dem, at Samfundet i enhver Periode er bleven beriget med ny Tanker, ny Fremskridt af Menneskeaanden, ja den store Vise i Israel siger selv: »Der er en Tid til at plante og en Tid til at oprykke det, man plantede.» Principer ere evige, fordi de komme fra Gud, men Former ere foranderlige, fordi de ere jordiske og alle gamle Former maa falde, naar deres Tid er ude. Blot i Himlen er Uforanderlighed. Paa Jorden maa man kunne oprykke hvad man plantede. Hvo, som ikke kan og vil det, maa forsvinde. Jesuiternes Tid er ude.

Naar jeg för sagde, at det i Frankrig er sørgeligt, vilde jeg ikke dermed sige, at Livet i Landet var sørgeligt og allermindst i Paris. Pariserne ærgre sig, ere i slet Humör, men de formaae ikke at være ulykkelige længe, det ligger ikke i deres Temperament og den Lidenskab, hvormed de elske Kunst, Literatur og Theater gjør, at der trods alle Ulykke föres et stærkere og mere intensivt Liv i Paris end maaske nogetsteds i Verden. Dagbladene ville have meldt om den triumpherende Gjenoptagelse af Victor Hugos Drama *Ruy Blas*. Vi Nordens Börn, der ere opdragne til Maadehold, tabe Aandedrættet over saadanne Opførelser, og dog behager Fransk mændene os i denne Skikkelse; det har noget rörende at see deres Kjerlighed til sine gamle Mestre og deres Glæde over Skjönheden i enhver Gestalt.

Saaledes tumler Frankrig, dette store, stolte Skib, sig uden Anker om for Vindene, snart i blændende Solskin, snart i Bælmörke. Paa hvilke ubekjendte Kyster skal det lande?

Efterskrift. Der spørges saa ofte hvad man i den franske Literatur kan give unge Damer at læse. Jeg tillader mig ubetinget at anbefale en ny Roman »*Elise*» af Madame de Lambert. Det er en aldeles moderne Roman, jeg mener dermed, at den er lidet sentimental, men den har gribende Scener og bestemt teg-

nede Charakterer, hver med sin Individualitet. Heltinden Elise er en fin Figur. Aandfuld og stolt, støder hun tidlig paa Lidelsen. I dyb Forladthed og i Oprør mod Livet lærer hun gennem mange Prøvelser at bøie sig for Gud. Intet er mere gribende end den Analyse, hun med ubønhørlig Oprigtighed gjør af sit eget Hjerte og Enhver gjenfinder deri noget af sin egen Historie. Fromheden taler i denne Bog sit eget Sprog, uden al Overdrivelse. Der gaaer gennem den hele Bog et Pust af høi Dannelse, og derfor ønsker vi den i de Unges Hænder, medens ogsaa vi Ældre qvæges og føle en egen Ro i saa godt og behageligt Selskab.

14. Några hvardagslivets hjeltinnor.

Svar på frågan N:o 15.

Såsom ett exempel bland många, på en sådan qvinna, som frågaren efterspanar, har följande benäget blifvit oss meddeladt, och skola ytterligare sådana meddelanden med tacksamhet mottagas och införas under ofvanstående öfverskrift.

Vår hjeltinnas fader var rik köpman, kommerseråd, och utöfvade som riksdagsman under frihetidens sista riksmöten ett ej ringa inflytande inom det då mäktiga mösspartiet. Men oakadt all klokhet och omtanke kunde han dock ej skydda sina skatter undan förstörelsen på en tid, då ännu hvarken brand- eller sjöförsäkringar voro allmänt införda. På ett enda år förlorade han fyra fartyg, några bland dem med last, och hans vackra hus i staden blef lågornas rof. Morgonen efter den förstörelsens natt, som ödelade hans hem och dermed slutade raden af årets förluster, var han dock vid godt mod, då han såg sig ännu omgifven af en älskad hustru och fyra vackra, blomstrande döttrar; och med undergifvenhet och tacksägelse uttalade han Jobs bekanta ord: Herran gaf, och Herran tog, välsignadt vare Herrans namn.

Kort efter dessa pröfningar blef en af döttrarna gift med en äldre, aktad och lärd prestman, som nästan uteslutande lefde

i och för sina böcker. Såsom vanligen fallet var på den tiden, fick den unga hustrun ingen kännedom om mannens affärsställning; hennes hela verksamhet var inskränkt till vården af den inre ekonomien. Kort efter födelsen af familjens andra barn såg hon sin man vara djupt nedslagen, och derjemte söka dölja sin oro för henne. Sedan hon någorlunda återhemtat krafterna, förmådde hon honom äntligen att omtala orsaken till sina bekymmer, och fick då veta, att huset var så djupt nedsänkt i skulder, att man med det snaraste kunde motse utmätning af hela löseghenden. Med ännu svag och darrande hand skref hon då till några bland de strängaste fordringsegarne, och bad om några månaders anstånd med betalningen, framställde för dem husets tillgångar och de medel, som kunde användas till betäckande af de mest trängande skulderna, och allt detta med den framgång, att kreditorerna medgafvo henne det äskade anståndet.

Nu öfvertog den driftiga husmodren sjelf ledningen af husets ekonomi och det blef genast ett helt annat lif på prestgården. Allt hvad möjligtvis kunde med någon fördel afyttras blef såldt, inventarier, kreatur, bohag, och den därför influtna summan användes att betala den mest trängande gälden. Sedan utarrenderades prestgården på vissa år, men den omtänksamma prostinnan hade tagit undan tvänne torp, på hvilka hon under arrendetiden uppfödde calfvar och ungboskap för att vid arrendetidens slut kunna utan extra utgift sätta upp prestgården med de nödvändigaste kreaturen. I hemmet lefdes på det enklaste sätt; väfstolen var ständigt i gång och bearbetade det hemväxta linet samt ullen af fåren till varma och varaktiga kläder, och barfota i blågarnsskjorta och blågarnsbyxor och med halmhatt på hufvudet ströfvade sönerna under sommaren i getherdens sällskap omkring i utskogen, sedan de undangjort dagens pensum i grammatica latina. I skymningen efter slutadt dagsarbete gick husmodern vanligen ut i köket, medan drängarna åto sin qvällsvard, och sittande öfverst på köksbänken invid den stora krokspiseln, från hvars hall en munter brasa sprakade, afhörde hon rättarens redogörelse för dagens utförda sysslor och gaf sina ordres för morgondagens värf. Då hösten kom, och smörtionden var upp-buren, följde prostinnan sjelf med lassen in till närmaste stad och afyttrade sin vara åt den mestbjudande. Hon färdades på simpel bondkärria och tog in på det tarfliga världshuset. Men derifrån gjorde hon besök hos sina rika släktingar i staden, i hvilkas umgängeskrets hon vann sådant bifall, att sällskapet en

gång föreslog att följa henne ett stycke på hemvägen. Vid detta smickrande anbud fann sig den stackars frun helt besvärad i anseende till det intryck, hon förutsåg, att hennes tarffiga fordon skulle göra på det fina sällskapet. I tysthet meddelade hon detta bekymmer åt sin rike kusin; han afstyrde enligt hennes önskan förslaget, och ensam men med lätt hjerta och tung plånbok begaf hon sig åter på vägen till hemmet.

Så förflöto år efter år under arbete, omtanke och sparsamhet, och fastän familjen ökades, minskades skulderna oupphörligt, tills slutligen den glada dagen randades, då den siste fordringsägaren blifvit till sista skärfven betalad. Derefter köptes en liten egendom ej långt från prestgården, som så småningom betalades och bebyggdes, och dit prestfrun, slutligen blifven enka, drog sig tillbaka med sina barn, af hvilka tre hoppgifvande söner då redan vandrat ut i verlden och blott stundom återvände på besök till sin moders natursköna boning, hvilken en bland dem besjög med orden:

Djupa sjöar, höga fjell,
Mörka skogar, ljusa gården
Ligga kring ett litet tjell,
Bortgömdt från den stora verlden.

G.

---

15. "Hvad fætter Bill fortalte".

Tvende skitser af forfatterinden til "Brands døttre".

Skitse n:o 1.

I aften, ærede læser, dampe vi forbi Stadt! Vi rulle lystigt; thi havet er oprørt af en forudgående storm, — det stønner og arbejder med dybe suk, men har vanskeligt for at komme til ro.

Åbne salondören, og stik hovedet ud! — Månen kaster lange lysstriber hen ad dækket; det blege skin leger skjul med skyggerne mellem baller, kasser og kufferter. Ildgnister flyve

ud fra det sorte spøgelse, der kaldes en pibe. Der er liv i disse gloende karle, som om de kom fra Hades selv, og der er jo også et Hades dernede i maskineriet, hvor maskinisten er sort som en dæmon. "Hakon Jarl" kløver voverne med en udfordrende trods og bliver til gjengjæld kastet snart til den ene, snart til den anden side som en bold. Havet bruser rundtom; skumkranste toppe danse, sålangt öiet kan nå, indtil de ligesom stanses og stænges af horisonten. Lig en mørk kjæmpe skimter man Stadt, der gennem sekler har stået som en forpost på Norges vestlige kyst; månen har iaften indhyllet det i sin glinsende sølvkåbe. Vi stryge forbi, sydefter, uden stans og rast, — hu! det er en bitter kold vinteraften, — med tilladelse, lad os lukke døren!

I salonen er der varmt og godt oplyst. Dampskibsselskabet, der består af tre probenreutere fra Hamburg, fire unge nybakte löitnanter og to studenter, der have tilbragt juleferierne hjemme i Trondhjem, lader sig livet smage ved hjælp af toddy eller champagne. Fætter Bill sidder ved pianoet og spiller "mens Nordhavet bruser!" idet det besungne nordhav selv nynner rundt om den flydende "concertsal" et vidttonende men taktfast akkompagnement. Fætter Bill er en munter civilingeniör op i de tredive med brunt hår og moustacher samt godmodige brune öine og et sorgløst sind. For tolv år siden drog han over til Amerika, dette Eldorado, hvor han kun ventede at finde "guld og grønne skove". Her deltog han i den kort efter udbrydende krig og skal, efter hvad der siges, have udvist adskillig tapperhed. Siden har han været guldgraver, pelsværkhandler, farmer, ja — i al fortrolighed — endogså en slags hotelvært! Nu er han atter kommen tilbage over Liverpool og New-Castle forat begynde der, hvor han præcist for tolv år siden slap, nemlig at söge ansættelse og arbeide som ingeniör hjemme i gamle Norge.

Champagnekorkene begynde at knalde. Fætter Bill lader sit nordhav ophöre at bruse, reiser sig fra pianoet og balancerer hen til bordet.

"Et glas, hr ingeniör!" råber champagneudskjænkeren, idet han lader vinen skumme. Fætter Bill ordinerer to flasker til, han udbringer med entusiasme Norges skål og erindrer tillige fabellandet Amerika. Han bliver mere og mere oprömt, og selskabet rives med.

"Fortæl, hr ingeniör! fortæl!" råber man i kor. Fætter Bill er en brilliant fortæller, og denne aften er han mere end

almindelig godt oplagt. Han ser ned i glasset, som han holder i hånden, fordyber sig et öieblik i champagnens skumperler, tømmer det derpå til sidste dråbe, og nu manes det ene billede frem efter det andet fra den amerikanske krig. Farvespillet er ofte glimrende, og de penselstrøg han drager, ligesom livgivende. Man holder op at drikke, glemmer toddy, champagne — ja endog, at man passerer det frygtede Stadt. Öinene lyse, man er med, hvor Fætter Bill er, man sluger med blikket de billeder, han fremtryller. Man er med ved Vieksburg, ved Hagerstown, hvor M'Clellan slog konföderisterne og tvang dem til at trække sig tilbage over Potomak, i alt hvori min fætter har deltaget; man er med i åben batallie som ved overrumpling og på forpost, på fremrykning som på tilbagetog, i seier som i nederlag. Alle kriser og sindstilstande blive gennemgæede fra seiersrusen til modlösheden og forbittrelsen; fra kogepunktet synker blodet i et nu ned til frysepunktet, og under alt dette fortsætter "Hakon Jarl" uforstyrret sin fart forbi det månebelyste Stadt, der trodser det skummende hav.

"Et glas til, hr ingeniör! mere, mere!" råbe de henrykte tilhørere i munden på hverandre.

"Mere, mere! fortsæt!" vedbliver man. Forgjæves! Bills munterhed er som med et forsvunden. Der er kommet noget, der ligner et skjær af vemod over hans lystige ansigt, ingen ved hvorfor eller hvorledes. Der har öiensynlig indfundet sig en erindring om noget, der bringer et indtryk af alvor. Han lægger armene på bordet og begynder langsommere, end han hidtil har talt, hvilket giver hans ord en höitideligere vægt:

"I april 61, da krigen blev erklæret, opholdt jeg mig hos Oberst Braddon's i Virginien. Hans ene Sön — af samme alder som jeg — var min ven, og som følge heraf blev jeg inviteret did på et lidet besög. Harry var en prægtig fyr, rask, kjæk og godmodig. Jeg synes endnu, jeg ser ham med det lyse, kröllede hår og det lystige smil. Han var forövrigt min ven, så jeg ei vil indlade mig på en yderligere beskrivelse af ham, kun bemærke, at han var officer og havde gennemgæet krigsakademiet i West Point! Af södskende havde han ikke flere end en eneste, og det var hans tvillingbroder. Uagtet deres lighed ei var særdeles stor, herskede der en sjelden kjærlighed mellem disse tvende brödre. Hugo — ligeledes officer — var heftig og opbrusende, medens Harry måtte kaldes godmodigheden selv; denne forskjel i karakteren syntes dog kun at knytte dem end

inderligere sammen. Ædle og kjække vare de begge, — dermed får alt være sagt.

Krigen blev erklæret, og tvivl og ubestemthed opstod i mellemstaterne om hvilket parti, de skulde tage. Splid vakttes i mangen familie, og medlemmer, der havde været nær forbundne, bleve fuldkommen adskilte. Da Virginien erklærede sig for Sydstaterne, blev vaklen mellem anseet pligt og kjærlighed til födeegnen næsten uudholdelig for mangt et kjækt og bravt hjerte. Jeg glemmer ei så let den dag, da vi fik at vide, hvilken bestemmelse, Virginien havde taget. Vi vare netop forsamlede ude på verandaen forat nyde den varme forårsaften. Luften var balsamisk opfyldt af jasminernes vellugt, og aftensolen forgyldte platanerne der skyggede for huset. Jeg ser for mig udtrykket i den gamle Oberst's barske, veierbidte ansigt, da han reiste sig op, skjöd den lille rörtaburet tilside og erklærede: "Jeg følger *ikke* Virginien!" Det var et udtryk af en urokkelig beslutning, af overbevisning om, hvad der var ret eller ikke ret. En dyb taushed opstod; ingen mælte et ord. Obersten stansede sin vandring op og ned.

"Hvem af mine sönnar følger mig?" spurgte han med hævet röst.

"Jeg!"

Obersten vendte sig om. Det var Hugo, der lænede sig udover rækværket og tankefuld smögede en cigar.

"Ingen anden?"

Atter en dyb taushed, men denne gang mere trykkende. Man kunde tydeligt höre uhrets pikken inde i forstuen.

"Ingen anden?" gjentog Obersten med rynket pande. Mrs Braddon vovede neppe at trække veiret, hun stirrede angst hen på Harry, der stötte sig mod den åbentstående forstudör og ufravendt syntes at have blikket fæstet på den dalende sol. Obersten rötte sig ikke.

"Har Harry hört mit spörsmål?"

"Ja, fader."

"Og dit svar?"

Harry taug, men uagtet aftensolen lyste på hans ansigt, så jeg, at han blev bleg.

"Harry, Harry!" udbröd moderen med unævnelig angst i stemme og blik, "hvor din fader og broder gå, går naturligvis også du!"

Fremdeles samme taushed. Jeg betragtede spændt min ven fra siden af og bemærkede en foruroligere arbeiden i hans træk som af en heftig sindsbevægelse. Moderen reiste sig op og gik hen til ham.

"Harry", hviskede hun, idet hun lagde sin arm om hans hals, "sig mig, hvad tænker du på?"

"Jeg tænker på, moder", sagde den unge officer endelig med synlig anstrængelse, "at kampen mellem kærlighed og samvittighed er tung".

Hugo havde her pludselig reist sig op og lyttede til med høit blussende åsyn og tæt sammentrukne öienbryn.

"Dersom en kamp idetheletaget er nödvendig!" indfaldt han heftigt og kort. Der opstod atter en af hine megetsigende i sine følger skjæbningsvangre pauser.

"Den er, min broder", svarede Harry endelig langsomt, idet hans hoved faldt ned på brystet, "jeg må følge Virginien!"

"Så forbarme sig Gud!" udbrast Mrs Braddon blegnende, idet hun som greben af en mörk forudfölelse klyngede sig til sin sön.

Den scene, der fulgte, var ubeskrivelig. Moderens tårer og böonner, faderens og broderens indtrængende, overbevisende overtalelser forat bringe ham til at se retten på unionisternes side, Harry's bittere kamp og vaklen mellem pligt og kærlighed dannede et heelt, der var rystende og uforglemmeligt.

"Min fader!" udbröd den unge officer endelig i voldsom sindsbevægelse, idet han vendte sit blege, oprörte ansigt om til Obersten; "sig! vil du, at din sön skal kjæmpe mod sin bedre overbevisning? vil du, at din sön skal svigte, hvad han för Gud anser för sin pligt?"

Oberst Braddon stansede og mödte sin söns blik fast og langt. "Fölg din samvittighed, Harry!" sagde den gamle hædersmand endelig med lav röst, idet han vendte sig bort.

Harry styrtede hen til hans födder. "Kan altså din velsignelse ledsage mig, min fader!" udbröd han dybt bevæget.

Obersten betragtede ham en tid lang ufravendt. "Gud velsigne dig, Harry!" sagde han langsomt, "min velsignelse følger altid mine söner, när de vandre pligtens og ærens vei, selv om den er forskjellig för begge. — Gå med Gud!"

Med et blik, hvori der skimtedes en varm tåre, stirrede Harry efter den bortilende fader, derpå nærmede han sig sin broder, der stod med ryggen vendt mod ham og så ud.

"Hugo", spurgte han sagte, "fordømmer du mig?"

Hugo vendte sig raskt om men med et oprørt udseende.

"Nei", sagde han med en vis overvindelse, "men jeg må tilstå, at jeg ikke havde ventet dette".

"Kan du række mig broderhånden som tidligere?" vedblev Harry. Hugo nølede et öieblik, men broderkjærligheden seirede snart over harmen. "Ja", sagde han, sig selv ikke længere mægtig, idet han rakte hånden frem, "skal den end om en kort tid væbnes mod dig!"

"Vi have hvilet ved samme modersbryst, Hugo! vi have leget sammen" — "Og vi have hver elsket hinanden næsten høiere end sig selv", faldt Hugo hurtigt ind. "Gå, Harry! selv om skjæbnen vilde det så, at jeg i kampens tummel skulde modtage dødsstødet af din hånd, — jeg vilde elske dig som för og kalde dig min broder, Harry!" Hugo rev sig lös og ilede hurtigt bort.

Over et år var rullet hen med dets fortsatte kampe og afvekslende nederlag og seire, — et år fuldt af frygt, bange forventning, håb og patriotisk entusiasme. Den 6:te, 7:de, 8:de, 9:de og 10:de Mai vare dage, der aldrig ville blive forglemte, sålænge den nuværende generation lever, de ville også efterad med blodskrift stå optegnede i Amerikas annaler. Det var dage hvori der på begge sider stredes med en vis fortvivlelse. Ingen blev slagen, og ingen blev seierherre; men man kjæmpede, om det så skulde være til sidste mand. Den 10:de kulminerede kampen ved Wilderness i et af de blodigste slag, den sidste amerikanske krig har at opvise. Det var förövrigt den skjön- neste maidag, jeg kan erindre mig at have oplevet. Anemoner og vilde resedaer duftede rundtom, men bleve i kort tid strækning for strækning nedtrampede og besudlede af blod; hærskarer af Amerikas utallige bevingede sangere flöi bort, fuglene taug. Et blåligt varmeslör hvilede over Wilderness's skove, hvorhen de opskræmte af stridens tummel søgte ly. Og under alt dette varede kampen uafbrudt i 14 timer uden ophör, medens den varme förårssol forgjæves ligesom bedende om mildhed og forsonlighed trængte gjennem den tætte krudtrög og kastede sine stråler ned på de kjæmpendes hoveder.

Præcis kl. 6 beordrede Grant sin venstre flöi at storme en af konföderisternes nærmeste skanser. Oberst Braddon, til hvis regiment jeg hörte, ordnede hurtigt sit mandskab. Jeg ser ty-

deligt denne gamle krigslöve for mig med sit barske ansigt og sin mægtige kjæmpeskikkelse — imponerende som en nutidens Stærkodder. Idet jeg stillede mig op og kastede et blik over til den skanse, vi skulde storme, hørte jeg en soldat mumle til sin kammerat: "Den bliver hed at tage, Jim; thi den forsvares af en af konföderisternes tappreste karle, Oberst Wells". Som et lyn erindrede jeg pludselig, at Harry hørte under hans kommando. Lykken havde hidtil föiet Oberst Braddon, at han aldrig havde kjæmpet mod den afdeling, i hvilken hans sön befandt sig. Jeg bemægtigedes af en fornemmelse af angst og en vis uhyggelig forudfölelse. I dette öieblik ilede Hugo, som på grund af tapperhed var bleven udnævnt til sin faders adjutant, hurtigt forbi. Af hans forstyrrede, oprörte udseende anede jeg, at han allerede kjendte sandheden.

"Du ved, at skansen forsvares af Oberst Wells?" sagde jeg hurtigt. Han blev ligbleg men gjorde kun en bevægelse med hånden, som om han böd mig at tie, og ilede bort. Da han anden gang passerede, mumlede han i forbifarten: "William Ré, sig det ei til min fader!" Mandskabet var færdigt til stormangreb, enhver parat med spændte nerver og blikket som ved en magnet tiltrukket af den betegnede skanse, der halvt beskinnet af solen dukkede op af krudtrögen. Oberst Braddon stillede sig foran fronten, — da udbröd en stemme: "Ved Obersten, at skansen forsvares af Wells regimente?" Det var en halvhöi bemærkning fra en soldat til hans nærmeste sidemand. Obersten vendte sig pludselig om.

"Jeg ved det, gutter! men en soldat har kun at föolge, hvor pligten byder. Må vore modstandere blot fægte så tappert, som vi ville".

Ikke en muskel rörtc sig i det barske ansigt, men der var mod sædvane en om end neppe mærkelig dirren i hans röst.

"Og nu, gutter, fremad til ære og seir!" Der var maln igjen i den gamle krigsmands stemme, da han kommanderede sit tordnende "fremad!" Kraftige hurraer opfyldte luften, og vi stormede afsted. Fra nu af kan jeg ingen beskrivelse give, jeg erindrer så at sige intet; thi angrebet og forsvaret blev så rasende, at ingen af os næsten længere vare os klart bevidste, hvordan vi kjæmpede; vi vidste kun, at vi kjæmpede mand mod mand, bryst mod bryst, at kammerater som fiender segnede rundt om os, at solen brændte, som om vi vare i en ophedet ovn, at kommandoråb og krigstummel löd over hele linien, at krudt-

rögen indhyllede os, så enhver intet andet så end sin egen modstander, at vi gang efter gang hårdnakket bleve kastede tilbage, men at tilsidst efter en fortvivlet strid vor Oberst svang sin sabel og under jubelråb plantede unionisternes vaiende banner øverst oppe på den erobrede skanse. Först da vidste vi, at vi havde seiret. Jeg stod ved siden af Obersten, da han vendte sig om. Han syntes at söge efter nogen, og et spørgsmål at svæve på hans læber, men han tilbageholdt det ligesom frygtende spørgsmålet selv.

"Hvor er Hugo?" undslap mig imidlertid næsten mod min villie. Obersten fæstede sit blik på mig med et eget, gennemtrængende udtryk.

"Sergeant Ré!" sagde han barskt, "forsöm ikke deres militære pligt; skansen skal forsvares, vi kunne snart vente et angreb. Löitnant Willson indtager adjutantens plads!"

Obersten havde ret, — vi fik nok med at forsvare, hvad vi havde taget. Ingen tanke fik rum; vi havde tilstrækkeligt arbejde med at holde vor stilling. Ikke en eneste gang mærkedes imidlertid svaghed i vor anförers stemme; den var kraftig og den hele tid sig selv lig. Kl. 9 blev slaget endelig endt; unionisternes tab ansloges senere til 40,000 mand. Krigstumelen var tystnet som med et, den så pludseligt indtrådte stilhed virkede helt underligt. Luften var bleven sval, krudtdampen begyndte at spredes, og aftensolens gyldne skin belyste valpladsen, hvor man nu så ambulancesoldater at sprede sig forat sanke op döde og sårede. Jeg törrede netop blodet af min sabel, da jeg fölte en tung hånd at lægge sig på min skulder. Idet jeg hurtigt vendte mig om, stod jeg ansigt til ansigt med Obersten. Hans træk vare sværtede og næsten blevne ukjendelige af krudtrögen, men det forekom mig, at han var bleg.

"Sergeant Ré, fölg mig!"

Med faste skridt gik han foran, og jeg fulgte efter. Da vi kom til skansens fod, stansede jeg imidlertid pludseligt. Arme, börnlöse fader!

"Hr Oberst", begyndte jeg med en vis nölen; men hans örneblick havde alt opdaget, hvad det sögte.

"Döde begge?" spurgte han lavt.

"Ja, hr Oberst! der findes ikke tegn til liv".

Der opstod et öiebliks dybe stilhed. Jeg har seet meget rystende og gribende i min tid, men et sådant syn som dette — aldrig! Der lå de tvende tvillingbrödre og sove dödens sövn,

medens aftensolen ligesom velsignende belyste deres pander. De vare faldne i en kort afstand fra hinanden, men spor af blod viste, at Hugo havde slæbt sig hen til sin broder forat dø i hans arme. Harry's blonde hår blandede sig sammen med Hugo's mørke lokker, og hans brystne öie var vendt mod broderen; det sidste blik havde altså gjeldt ham. Samtidigt havde de trådt ind i livet, samtidigt havde de fundet döden! — Som jeg stod og stirrede på dem, så jeg, at Obersten böiede sig ned og trykkede deres öine til — först Harry's, så Hugos's — med en ömhed og blidhed, som om den barske mand havde været en kvinde. Derpå tog han sin hue af, holdt den for sit ansigt, og gjorde taus en kort, soldatermæssig böen. Da den var endt, satte han huen på.

"Mine sönnner have begge gjort sin pligt", sagde Obersten med höi röst, "de ere faldne med ære for den sag, for hvilken de kjæmpede, de have begge samvittighedsfuldt fulgt, hvad der var deres overbevisning, hvad de anså for ret, — jeg har grund til at være stolt af mine sönnner. Fanen, sergeant Ré! mine sönnner fortiener at dækkes af Unionens banner!"

Jeg bragte ham den öieblikkelig. Han tog den, foldede den ud, tövede et kort minut, tilkastede de to slumrende ynglinge det sidste faderkjærlighedens og faderstolthedens blik, derpå sænkede han höitideligt Unionens sribede stjernebanner og dækkede det over dem.

Den gamle kriger knuste taus en tåre i sit öie. Han be-
tragtede en stund den solbeskinnede fane, der skjulte al hans stolthed, alle hans forhåbninger i livet, — derpå vendte han sig om og gik langsomt bort.

16. Striden om kvinnans valrätt

pågår ännu med, om möjligt, stegrad ifver, så i England som i Amerika. I England bildas allt flere komitéer och samlas allt flere underskrifter till adresser att åberopas då frågan som vanligt kommer att framläggas för underhuset. I Amerika säges fråga blifvit väckt i kongressen att upphäfvä den tillåtelse för kvinnor att deltaga i valen som af vissa distrikt redan förlidet år blifvit medgifven. Hvilka skäl som härför åberopats känna vi icke; men att man icke kan förebära några oordningar vid de val, deri kvinnor deltagit, synes af en berättelse om valet i Wyoming förlidet år, som Pall Mall Gazette meddelar.

Det första val i Förenta Staterna, hvori kvinnor deltagit, var i Wyoming, der en kongressledamot och flera territoriela embetsmän skulle tillsättas. Hela antalet kvinliga röster som afgafs utgjorde 600; af dessa tillföllo nära tre fjerdedelar det republikanska partiets kandidat, som segrade med 160 rösters majoritet öfver demokraterna, hvilka föregående år haft stor majoritet. Det ser sålunda icke ut som skulle kvinnornas röster alltid blifva ett eko af deras herrars och mäns.

Tvänne damer uppträdde som kandidater för territoriella embeten, den ena för en skrivvarebefattning, den andra för en skolföreståndareplats — men båda misslyckades.

Valförrättningen försiggick utan ringaste obehag eller oordning. Icke en enda otillständig anmärkning hördes mot de nya valberättigade — något som dock kanske till en del får tillskrivas den omständigheten att »båda partierna ville vinna dem». De röstande damerna infunno sig mestadels i vagn eller omnibus, stego ur endast för att nedlägga sina valsedlar, uppstego genast derefter i åkdonen och lemnade platsen. Då en af de röstande, en vördnadsvärd åttioårig matrona, framträdde till valurnan, afgingo alla de kringstående aktningfullt hattarne, och då hon nedlagt sin valsedel och återvände genom den täta folkmassan höjdes trenne väldiga hurrah! för den gamla.

17. Den osynliga pianisten.

En amerikansk vetenskapsman omtalar i ett af de sista numren af tidskriften "*the Scientific American*" att man från staden Rochester tillsändt honom en inbjudning till bildande af ett musikaliskt telegrafbolag för anställande af konserter, der musiken skulle utföras af en mängd pianos, spelade af en enda artist. Detta skulle så tillgå att man med elektriska ledningar förenade hamrarna af ett centralinstrument med hamrarna på alla de öfriga instrumenten, hvilka sålunda unisont skulle återgifva alldeles samma musik, som artisten utförde på centralinstrumentet. Inbjudaren tillägger helt naivt att musiken lika väl låter utföra sig automatiskt.

Att en dylik musik skulle blifva en tortyr för hvarje verkliga musikaliskt öra, bekymrar föga den företagsamme Yankeen. Idéen är imellertid, säger den nämnde vetenskapsmannen, alldeles icke overkställbar och torde, tillämpad på ett annat sätt, kunna få en framtid för sig. Redan för någon tid sedan föreslog den engelska tidskriften, *Athenæum*, att orgelverket i St Paulskyrkan i London, som spelas af en utmärkt artist, skulle med elektriska ledningar sättas i samband med Londons alla öfriga kyrkor, der man sålunda kunde få njuta af samma herrliga musik under gudstjensten. Förslaget tog dock icke i beräkning olikheten af de respektive presternas utförsgäfvor och andliga nit, hvilken skulle i hög grad försvåra om ej omöjliggöra idéens utförande. Då vore det mycket bättre, säger vår vetenskapsman, att tillämpa idéen till förmån för hem-musiken. Antag att ett musik-bolag bildade sig i någon större stad, t. ex. New York, och i dess medelpunkt förlade sitt hufvudquarter, försedt med ett eller flera piano af yppersta kvalitet, hvilka med elektriska ledningar kunde sättas i förbindelse med hvilket enskildt hus som helst i hela staden, och hvarför icke äfven med husen i andra städer, Boston, Philadelphia m. fl.? Hvem som så önskade, kunde då genom en simpel apparat, liknande den med hvilken han öppnar och tillsluter sitt gas- eller vatten-

rör, släppa in i sitt hem den ström af sköna harmonier, som en utmärkt artist framlockar ur bolagets centralpiano, på kanske femtio svenska mils afstånd från hans bostad. Afstängnings-apparaten vore naturligtvis outhärlig, ty att tvingas att dagen i ända höra all den musik som "central-artisterna" bestode, skulle vara nästan lika outhärdligt som att tvingas att oafbrutet förbruka allt vatten eller all den gas, som tillströmmar från de respektiva ledningarna. En ytterligare förmån med denna anordning vore att man kunde låta musiken upphöra utan fara att stöta sig med exekutören — något som bör fullt uppskattas af alla, som varit ute för att nödgas sitta tysta och "njuta af musik", då de mycket hellre velat prata.

Men som det finnes många slag af musik, och blott ett slags ljus och gas, så måste förrådet på något sätt ordnas, så att man kan välja hvad som för tillfället passar, och ej befarar att en begrafning illustreras med en polka-mazurka, eller en tillfällighetsbal med en koral. Derför föreslås att vid hvarje musik-depot skulle hållas flera pianister, indelade i olika grupper, en för andelig, en annan för klassisk musik, en tredje för operamusik, en fjerde för dansmusik o. s. v. Hvarje grupp skulle hafva sitt särskilda instrument i ett afskildt rum, der de olika pianisterna outhärligt aföste hvarandra enligt ett på förhand valdt program, tryckt i tidningarna. "Musik-konsumenterna" behöfde då endast se på klockan, för att veta hvad musik de kunde få höra, och när timman slagit för det önskade stycket, vrida på sin apparat. Eller om de icke gjorde afseende på kompositören, kunde de göra sina anordningar med afseende endast på de olika stilarne och välja glädttig eller allvarlig musik efter behag.

Ett enklare sätt vore att, vid hufvud-depoten, musik af olika slag utfördes under olika tider af dagen, blott på ett enda instrument, t. ex. andlig musik om morgnarna, vid tiden för den vanliga husandakten, dansmusik om qvällarne, då ungdomen gerna tar sig en sväng o. s. v.

Hvad beträffar kostnaden för att förse sig med musik på detta sätt, säger vår sagesman, så blefve den säkerligen en obetydlighet, jemförd med hvad fadern till talrika döttrar år efter år får gifva ut för musiklektioner. Derjemte måste man taga i betraktande den ofantliga tidbesparing, som skulle uppstå deraf att de unga damerna icke mera nödgades studera en konst i hvilken flertalet icke uppnår någon färdighet och som de efteråt

göra sitt bästa att glömma. Dessutom, tillägger han, skulle den nya uppfinningen, medföra fördelar af:

1:o en ny verksamhet med större inkomst för verkliga musici;

2:o barnens fritagande för skalornas och fingeröfningarnes tortyr;

3:o den musikaliska bildningens höjande genom införandet af verkligt god musik i hemmen och umgängeslivet, i stället för det nu vanliga "klinket"; samt slutligen

4:o en utsträckning af qvinnans rättigheter, i det hon frigjordes från tvånget att offra halfva sin listid på inhemtandet af en blott talent.

18. Folkhögskolan ett vilkor för det nya statsskicket.*)

I Danmark uppkom folkhögskolan genom ett behof att stärka sjelfva folkets nationalitetskänsla och att elda detsamma till fosterlandets försvar. Derefter har hon utvecklats sig att blifva äfven en högre *humanistisk* och *fosterländsk* skola för folket, och därför kommer hon ej att gå under, äfven om landet aldrig mer skulle få något tyskt krig.

I Sverige hafva vi samma behof af en bildning, humanistisk och fosterländsk, af högre art, än folkskolan (barnskolan) kan gifva. Hittills känner jag icke något lyckligare försök framkommet att fylla detta behof än genom folkhögskolan.

Besök några kommunalstämmor i våra riktiga *bondetrakter*, och Ni skall ännu finna mycken okunnighet, mycken trånghet i uppfattningen, mycken hårdhet i känslöstämningen. Genom de millioner efter millioner, som den svenska staten utgifvit till den *högre* undervisningen har man inom herreklassen sökt sprida kunskaper, omfattande omdömesförmåga och en rik känsla för ädelhet och billighet. Men bondeklassen har man ej unnat allt detta; och dock har bonden genom skatterna *kanske mest* fått betala denna högre bildning, af hvars frukter herremannaklassen njutit det mesta. — Det är sant, att läroverken ingalunda varit slutna för den bonde-

*) Red:n anser sig böra nämna att anledningen hvarför denna tänkvärda artikel blifvit inflickad mellan obetydligare små uppsatser är, att den kom oss tillhanda först då häftet blifvit nära afslutadt.

son, som velat studera. Men kom ihog! Har han drifvit saken till fullo igenom, passerat både skola och universitet, så har han blifvit prest eller embetsman, d. v. s. *icke* bonde. Har han åter afbrutit på halfva banan och gått tillbaka till fäderneyrket, kanske vid 17, kanske vid 20 års ålder, så har han kommit åter till den tarfliga bondstugan med gymnasistlater och *stadsvanor*. *Kroppsarbetet* har blifvit för simpelt; och mannen blir gemenligen den värsta parodi på halfherre, specielt genom den omständigheten, att brorslotten af elementarläroverkens ämnen (latin m. m.) äro sådana, att bonden af dem alls icke kan göra någon användning i sitt yrke. Elementarläroverket är ordnadt af fackmän, pedagoger. Det är ett stort helt. Jag anser därför att det först då är af välsignelse för den blifvande medborgaren, när det *fullständigt* genomgås. Men fullständigt kan ej hvar mans son genomgå detsamma. Elementarläroverket säger det förfärliga: »*allt* — eller *intet!*» Men kan detta vara önskvärdt ur fosterländsk synpunkt?

På denna frågas besvarande beror det, om folkhögskolan är behöflig eller icke, nödvändig eller icke.

Jag ser saken på detta sätt: 1:o Bondeståndet har ett öfvervägande politiskt inflytande i vårt land; 2:o Bondeståndet är ännu ej moget att på ett fullt värdigt sätt utöfva den makt det har.

Häraf följer, att man *antingen* skall söka inskränka denna landtmannens stora makt *eller* också göra honom värdig att bättre fylla sin uppgift i samhället. Då det förra torde både vara omöjligt och föga gagneligt, återstår, såvidt jag kan begripa, endast det senare alternativet.

Vi stå då vid följande fråga: Kan ej elementarläroverket ge bonden den humanistiska och fosterländska bildning han behöfver? — Jag måste på ofvan sagda grunder svara *nej*. Återstår folkskolan (barnskolan). Denna har vackert och lämpligt utvecklats på senare tider; men kan ej ännu och skall aldrig kunna fylla de behof, hvarom här är fråga. Och detta helt enkelt af den grund, att hon blott sysslar med *barnen*. I barnets själ uppstå ej de frågor, på hvilka mannen (*om han vaknar*) kräfver ett svar. Vårt bondestånd är ännu ej fullt vaket; det lefver ofta nog ett ensidigt, i materiella intressen begränsadt lif. Det är endast här och hvar det börjat vakna, börjat ana, att det finnes en hel verld, om hvilken det ej förut egt begrepp. Men hvad sker när det börjar vakna, börjar fråga? Det eger ingen underbyggnad, på hvilken det sjelft kunde bygga ett

förnuftigt och sjelfständigt svar på sina frågor. Af okunnighet och endast och allenast af okunnighet kommer skandaltidningarnes stora spridning och makt, samt i någon mån vilseledande kolportörers framgång i sina religiösa agitationer. Man kastar sig nämligen, af brist på något bättre, i armarna på dessa öfverallt sig utbjudande hjelpare, hvilka visserligen draga åt bra olika håll, men dock båda förvilla.

Under min studenttid började, i och med studiet af våra grundlagar och vår historia, min blick öppnas för bondeståndets betydelse i vårt svenska samfund. När jag så fick riktigt klart för mig huru torrt och för högre ting intresselöst de flesta af detta bondestånd framlefver sitt lif, kände jag inom mig en mäktig maning som sade: Du kan aldrig gagna ditt fosterland så mycket genom att, tills du grå varder, slita grammatik eller logik med stadens skolpojkar, som genom att verka för allmogens odling och förädling. Denna känsla har sedan oupphörligen stegrats genom erfarenheten. Jag står nu med den visshet, 1:o att bonden än mera, än jag först trodde, sjelf åstundar och behöfver en väckelse, 2:o att folkhögskolan verkligen kan utföra denna gerning, kan fylla detta brinnande behof. Men hon kan det icke, så länge både skolan som sådan och hennes lärare genom penningbrist lida svårigheter till och med för sin nödtorft. I härvarande folkhögskola är, trots landstingsanslag, nöden så stor, att man icke ens har råd att köpa lämpliga lampor till salen, icke materiel af ändamålsenligaste slag, icke ett harmonium att leda sången, med ett ord, skolan kan ej gifva lärarne de hjelpmedel, af hvilka tid efter annan uppstår behof. Och bibliotheket!!! — Hvad lärarne åter beträffar, så vill jag, såsom en bild af hvad de få erfara och försaka, nämna, att t. ex. föreståndaren har två boställsrum, intet kök, ingen plats för en egen tjenare, kan således icke spisa sin mat vid eget bord och kan aldrig bedja en vän komma till sig. Hans lön är dessutom så liten (1,500 rdr) att han aldrig skall kunna sätta eget hushåll, om densamma ej på något sätt skall kunna förbättras; ty boende på landet utan jordbruk, ja utan ens mul- och hästbete, blir lefnadskostnaden dyr. Allt får då köpas för stadspris och, dess värre, oftast från staden, d. v. s. för hvarje vecka måste man beräkna att stadsskjuts skall legas. — Jag må ej trötta Eder med sådana skildringar; men jag har ej alldeles kunnat utesluta dem, då Ni velat veta folkhögskolans förhållanden.

Men — till andra sidor af saken! Läroämnena falla i två grupper, 1:o den humanistiskt fosterländska, 2:o den naturvetenskapligt praktiska. Hvarje elev måste omfatta båda.

Till den förra hörer såsom medelpunkt *Sveriges historia* och det *svenska språket*, samt såsom kring dessa sig grupperande ämnen, *geografi*, *grundlagarna* och *kommunalförfattningen*, *statshushållning* samt *läsning* af ädla poetiska eller prosaiska skrifter samt *sång*.

Till den andra gruppen höra *fältmätning*, *kart-*, *byggnads-* och *redskaps-*ritning, *bokföring*, samt det lättfattligaste af *naturhistorien* och *naturläran*.

Dessutom hållas här hvarje vecka diskussionsöfningar öfver af eleverna sjelfva föreslagna ämnen, och denna vinter förekommo bland andra äfven frågor rörande beväringsskyldigheten, arbetarnes ställning, fattigvården, hustrus eganderätt i bo, dödsstraffet m. m., hvarigenom kan synas att eleverna vaknat att *tänka*. Här-efter komma låtsade *kommunalstämmor* att hållas.

Såsom något, hvilket jag skarpt vill framhålla, må jag nämna, att de svenska skolorna öfverhufvud, men allrämest Herrestads samt Hvilan i Skåne, bestämdt skiljt sig från den danska läro-metoden. *Danskarne nyttja icke lärobok*, af den orsaken att de rätt grundligt vilja undvika lexläsning. Men detta leder ovilkorligen till ytlighet och är i hvad fall som helst ej lämpligt för svenska bondesöner. *I våra folkhögskolor deremot nyttjas i alla ämnen lärobok*, men ges ej formliga lexor utom i ett ämne, svenska språket. Metoden är den, att läraren lifligt och varmt framställer i muntligt föredrag ett visst pensum och vid timmans slut säger eleverna hvar det genomgångna återfinnes i boken. Nästa gång *förhöres icke*, men genom kort repetition, beledsagad af räsonnementsvis utkastade frågor, märkes lätt, om eleverna förstått hvad som genomgåtts. Denna frihet väcker alltid, då läraren med kärlek och kraft sköter sitt kall, hos eleverna en ambition af vackraste slag. Jag känner i en af dessa skolor mer än en elev, som aldrig går till hvila före midnatt; och man har der för närvarande tvenne unga män, på det andra året besökande skolan, hvilka äro rätt märkvärdiga fall. De ditkommo i November 1870 *absolut okunniga*. De hafva aldrig fått en enda lexa, utom i svenska språket; men genom sjelfvillig flit hafva de förkofrat sig så att föreståndaren med visshet kan säga, att de blifva mönster af bondemän. De hafva lärt sig två ting, att *tänka* och att *känna*,

och en tredje konst kunde de förut, att *arbeta*. Ni kanske tror att jag öfverdrifver, men detta är verkligen icke fallet.

Men jag ser, att jag utbreder mig för mycket, utan att ändock säga just det som borde sägas. — Derföre ännu i största korthet ett och annat. De svenska folkhögskolorna hafva grundlagts af män, nästan allesammans af akademisk bildning. Jag har starkt skäl att tro, att *alla* dervidlag af rent fosterländskt intresse drifvits att inträda på denna så bekymmersamma bana. De vilja också hålla ut, ifall de ej af ekonomisk *nöd* tvingas att afstå.

Skolornas *syfte* torde framgå af ofvanstående. Det är också min lifliga öfvertygelse, att *de äro egnade att fylla en mycket vigtig plats i kedjan af Sveriges läroverk*. Kunde de hejda öfverströmningen vid elementarläroverken och universiteten, så skulle också dessa hafva skäl att tacka folkhögskolorna. Jag försäkrar Eder att på min tid (1860—69) i Upsala voro i min nation i medeltal vid hvarje examen *en tredjedel* af de nybakade studenterna individer, hvilka aldrig borde gjort annat än köra plogen och i en folkhögskola lära sig att bli tänkande och ädelsinnade bönder. Nu ser jag skockar af dessa herrar, *lexlärd* men *obildade*, utgå att slåss om lärareplatser och komministraturer. Tro ej att jag öfverdrifver! Det ligger full sanning i detta påstående. Man kan i hjertat hafva qvar en temligen hård och inskränkt natur, äfven om man bott bra länge i gymnasitherbergen eller på studentrum. Snillena och de stora förmågorna bryta sig sin egen väg — men efter dem må man ej bygga systemet i allmänhet.

Och nu till skolornas *framtid*. Grundläggarna hafva nu gjort sitt. De hafva brutit stenen på fältet. De hafva visat att dylika skolor kunna utveckla sig på svensk grund och i svensk anda. De hafva befriat sig från den danska talträngdheten, utan att dock förfalla i någon motsatt ytterlighet. De hatas af gammaldags svenska skolmän och prester, emedan de ej bygga blott på minnet, utan äfven ge den sjelfständiga tankeförmågan och känslans utveckling ett rum. *Utan offentlig hjälp falla de i allt sämre händer*; med ett understöd, som förvissar lärarne, då de bryta sitt bröd i dag, att de också i morgon hafva en bit bröd, kunna de efter min tro bli vårt fosterland till oberäkneligt gagn och fylla ett tomrum, som nu finnes i serien af våra undervisningsanstalter.

Det är bedröfligt, att folkhögskolorna skola behöfva ett offentligt understöd, men det är dessvärre dock säkert, att de göra

det. Jag tror dock icke att skolorna utan ett sådant understöd falla, åtminstone icke strax; — *de råka blott i allt sämre och sämre händer*. De, som hänvisa skolorna att uteslutande lefva på landtbefolkningens frivilliga välvilja, äro dels folkhögskolans varmaste och mest svärmiska vänner, dels hennes djupaste fiender; men det är bestämdt säkert, att fienderna känna bättre än vännerna den arbetande klassens beredvillighet att göra frivilliga uppoffringar. Jag såg för någon tid sedan i en tidning några rader, berörande just denna punkt, och som jag alldeles sympatiserar med deras innehåll, anförer jag dem korteligen:

»Men — torde någon invända — hvartill allt detta? Kunde icke skolorna förses med så billiga lärarekrafter, att intet dylikt behof af riksdagens biträde vore behöfligt? — Dess värre kan detta icke ske. En folkhögskollärare, hvilken icke står på en mycket hög punkt af bildning, är oduglig eller, än värre, förderflig. Vi fästa oss icke vid hvilka examina han har tagit eller icke tagit; men kräfras måste, att han är en man, som studerat djupt och allvarligt, som älskar folket och som förstår att med det lefvande ordets makt gifva dess söner just allt det bästa, som han sjelf eger. Men personer af detta slag kunna icke lefva af de löner, som nu bestås de flesta af Sveriges folkhögskollärare, helst lifvet på landet för en icke landtbrukare, såsom bekant, är vida dyrare än samma lefnadsätt i en stad. Man må ej heller föreställa sig, att den andliga vakenhet och den uppmärksamhet på tidens rörelser, som böra utmärka en folkhögskollärare, kunna underhållas, utan tillfälle att i någon mån följa litteraturen. Vi se huru vissa embetsmän i våra landsorter allt för ofta sjunka ned i fullkomlig dåsighet, och vi klandra detta; men felet är icke alltid blott den skenbart felandes. Nödens stämman förbjuder att göra en utgift, för hvilken hustru och barn skulle få svälta.

»Om ej folkhögskolorna understödjas med statsbidrag, så att deras ställning betryggas, och så att elev-afgifterna kunna sättas billigt, men lärarne likväl nödtorftigt aflönas, så komma skolorna successivt uti allt sämre och sämre händer, och blifva till sist experimentalfält för lösdrivare på det andliga området, i stället för hvad de eljest lofvat att blifva, nemligen en välsignelse för fosterlandet och en stolthet och ära för den svenska allmogen. På den frivilliga hjälpsamheten kunna de ej länge ensamt bygga, ty de äro alltför hederliga att söka väcka någon slags fanatism och att lefva på en sådans blindvis slösade gåfvor.

»Inom den svenska allmogen saknas visst icke män, som inse vigten och nyttan af dessa skolor; många omfatta dem med intresse, besöka dem och åhöra föreläsningarne. Men klart är, att om de i så betydlig mån skola vara beroende af frivilliga gåfvor, skall det oegennyttiga, fosterländska sträfvandet hos dem, som för egen del med glädje uppoffrat och arbetat för saken, uttröttas.»

Om det sålunda är visst att saken redan nu står på den punkten, att skolorna, så framt de ej understödjas, inom beräknelig tid falla eller förfalla, så stå vi vid ännu en annan fråga: kan staten understödja skolorna utan att betaga dem deras nödvändiga frihet? Ja, jag tror detta vara möjligt. Det lilla Danmark, hvars riksdag för närvarande understödjer landets folkhögskolor med en årlig summa af icke mindre än 41,200 rdr svenskt, ger oss i detta hänseende ett föredöme. De danska skolor, hvilka åtnjuta ett dylikt statsunderstöd, inspekteras årligen, »*men denna inspektion*», skrifver en svensk prestman, dr Bergman i Winslöv i Skåne, »*afser endast att förvissa sig om den anda, som råder inom skolan, till säkerhet för statens lugn; den afser således icke några examina eller lexförhör.*» Äfven England har, om också ej folkhögskolor, dock andra skolor, hvilka uppvuxit på fri grund, och hvilka likväl af staten understödjas. Och om dessa heter det i den 14 § af den engelska skollagen af den 9:de Maj 1863: »*Inspektörerna (statens tillsyningsmän) i de fria skolorna skola icke blanda sig uti undervisningen, disciplinens eller skolans administration; de skola blott bekräfta, att villkoren för statsunderstödet äro uppfyllda.*

Efter anförande äfven af ofvanstående faktum, hvars riktighet jag genom en utländsk tidskrift funnit bestyrkt, fortsätter den redan förut åberopade tidningsartikeln på följande sätt:

»Utan att vilja påstå, att en *inspektion* af detta slag vore det lämpligaste sättet att lära känna den anda, som råder i folkhögskolorna, så hafva vi dock omnämnt densamma såsom på andra håll pröfvad och befunnen antaglig. Det kunde äfven tänkas, att skolornas styrelse ålades att, för erhållande af statsbidrag, insända en årlig redogörelse, hvars rent faktiska uppgifter af närboende aktade män borde vara bevittnade. I hvad fall som helst bör det skarpt framhållas, att, hvilken form för en inspektion som väljes, så *bör densamma dock aldrig göra de rent pedagogiska, utan de medborgerliga och fosterländska intressenas tillgodoseende till sin hufvudsak.* Det är också af detta skäl, som vi anse, att i närheten af skolorna boende, af allmän högaktning uppburna personer äro mycket lämpligare till inspektörer, än några med de lägre skolorna laborerande folkskole-inspektörer eller folkskolelärare-instruktörer. Hufvudsaken är, att icke den friska lifskraften och andan förqvävas af något vid barn- och ynglinga-läroverken brukligt, men för dessa skolor förderfligt formalitetsväsende.»

Jag har emellertid hört ännu en helt annan form för skolornas understödjande föreslås, nämligen att staten gifve 2 à 3000 rdr till understöd åt *frielever* vid hvarje folkhögskola.

Detta torde emellertid möta stora vanskligheter. Skulle nämligen frieleverna för detta understöd fullständigt underhållas, finge skolan sjelf ej in i sin kassa ett öre mer än om bänkarna och (det ännu trånga) utrymmet upptoges af på vanligt sätt betalande elever. Skulle frieleverna åter icke underhållas, utan endast befrias från sjelfva skolafgiften, vore det omöjligt att få ihop det erforderliga antalet frielever. Jag känner en folkhögskolestyrrelse, som endast med yttersta svårighet lyckats att besätta två frielevsplatser, och detta är helt naturligt; ty den skolafgift, från hvilken frielev befrias, utgör blott 50 à 80 rdr, då deremot inackordering, böcker och materialier m. m. uppgå till omkring 250 rdr. Få finnas, som kunna bära den större utgiften, utan att också kunna bära den mindre.

Skolornas ekonomiska betryck kan icke afhjelpas med mindre de, med beräkning af *samma proportion som hittills mellan lärarkrafter och elevantal*, kunna på något sätt få ett årligt tillskott af vid pass 2000, 2500 eller 3000 rdr i sin kassa. (De olika siffrorna bero på att elevafgiften i olika skolor är olika hög, hvilket åter står i samband med det olika sätt, hvarpå allmogem i skilda trakter uppskattar penningvärdet.)

Man kunde tänka sig ännu ett sätt, hvarpå svårigheterna af statens kontroll öfver folkhögskolan på kanske allra lämpligaste sätt löstes; om nämligen Riksdagen helt enkelt gafve 2 à 3000 rdr till hvar och en skola, som af landstinget understödes med minst 1000 rdr. Ty landstinget har alltid för sin del en kontroll.

Vill ej staten gifva detta tillskott, tror jag detsamma under närvarande förhållanden icke från annat håll kunna anskaffas. Och då äro skolorna också — *dödsdömda*. Vill riksdagen sjelfva saken, nog finnes medlet och sättet.

F. T. R.

19. Frågor och Svar.

Svar.

Svar på 5:te frågan. Recept till Amerikansk Apple Pie. En djup äkta porslinstallrik eller form af motsvarande djuplek

klädes i botten och kring sidorna med temligen tjockt utkafad s. k. mör- eller smördeg. Derpå nedlägges deruti skifvor af någon sorts syrliga, löskokta, skalade råa äpplen, tillika med farinsocker och en tunn skifva färskt smör, hvarefter formen betäcket med en botten af samma sorts deg, hvilken piggas. Derefter bakas Pien i temligen varm ugn. Man brukar bjuda söt mjölk i »Goblets» (ölglas på fot) till denna sorts Pie.

Svar på 6:te frågan. Mogna Hampusäpplen af jemn storlek skalas, klyfvas, befrias från kärnhuset och nedläggas derefter i en glasburk hvarfals med fint torrt strösocker, ungefär en desertsked för hvarje äpple. Då burken blifvit väl fylld nedslås korken, burken omlindas med hö och kokas i vatten tills äpplena blifva klara, hvartill åtgår omkring en half timma.

Svar på 8:de frågan. Håll håret en stund i kokhett vatten innan det lägges upp, och tag följande dag icke ned det förr än håret är torrt. Upprepa detta en eller flera gånger om året, och lockarna hålla sig krusiga äfven i fuktigt väder.

Svar på 9:de frågan. I utbyte mot Hartwig erbjudes Tidsskrift för Hemmet, 8:de och 9:de årg. Adr. Red:n.

Svar å 12:te frågan. Ja. Enligt § 5 i Kongl. Förordningen om Sockenstämmor i Riket d. 29 Aug. 1843.

Svar å 15:de frågan. Se sid. 117.

Svar å 16:de frågan. Kongl. Förordningen d. 18 Juni 1864 ang. utvidgad näringsfrihet, § 4: »Gift qvinna, som med mannen sammanlefver, är oförhindrad att idka handel eller annat näringsyrke, såvida mannen sådant tillåter och ikläder sig ansvarighet för de förbindelser hon i och för rörelsen kan komma att ingå». — Om boskillnad i laga ordning är sökt och vunnen, är hennes verksamhet äfven i detta afseende mindre inskränkt.

Svar på 17:de frågan: Se häftet 1, 1872, sid 60.

Den gamla svenska eller konung Christoffers Lands Lagh af år 1442 innehåller uti Giftomåls-Balken, kap. 6, hufvudsakligen samma stadgande, som kap. 9 af 1734 års lag, rörande mannens målsmanskap för hustrun, nemligen »thå är han henna rätte målsman, och ägher sökia och swara före hena»; hvad detta stadgande numera innebär enligt lagens mening, uttalas i sjelfva stadgandet, nemligen att han i alla juridiska mål äger och är skyldig att vara hustruns gode man och föra talan på hennes vägnar inför domstol. Fordom var detta målsmanskap så vidtomfattande, att, enligt Uplands-Lagens Tingamåhla-Balk kap. 11 § 23 samt Landslagens Högmåls-Balken kap. 10. Mannen äfven ägde att

aflägga värjemålsed för sin hustru. Att detta dock sedermera blifvit ändradt, äfvensom att hustrun vid kriminella mål sjelf skall vid domstol inställas, ses af nu gällande lag.

Svar på 18:de frågan. Se sid. 106.

Frågor.

18. Hvad menas med »positivism» och »spiritualism»?
19. Vet man ingenting mer om Mutter Simon, särskildt om hennes verksamhet efter krigets slut och för den närmaste framtiden?
20. Hvilka äro för närvarande Englands mest framstående författarinnor?
21. Hvad har man för bevis på att Sveriges qvinnor fordomdags deltagit i medborgerliga värf, sjelfva eller genom ombud?
22. Känner någon till Madame Lapiés fransyska pension i Stockholm på 1700-talet?
23. Hvilka voro de första flickpensioner i Stockholm?
24. Hvad vet man om den bildade kvinnans uppfostran i Norge före 1814?
25. Huru uppfostrades den bildade klassens qvinnor i Danmark under 16- och 1700-talet?
26. Hvad har blifvit gjordt för unga brottslingars förbättrande i Sverige, Norge, Danmark och Finland?
27. Hvad betydelse har examensväsendet för bildningen i allmänhet och särskildt för kvinnans?
28. Finnes det något större arbete öfver samma ämne och i samma anda som Nielsens uppsats om *Samfundets Naturlove*, i tidskrift för Ide och Virkelighed?
29. När vill Red. uppfylla sitt löfte (i 6:te årg. 1864 s. 149) att meddela *Lotta Öbergs* »sällsamma öden, sådana de blifvit upptecknade i en till oss öfverlåten vidlyftig sjelfbiografi» (jemf. dessutom 8:de årg. s. 223)?
30. Hvar skall man söka utförliga och pålitliga uppgifter om följande svenska qvinnor:
  - a) — — *Adlershelm* (om svensk?) I en nära 200-årig latinsk handskrift af den lärde O. Sperling fins om henne endast följande ord (II s. 830): »Laudat Wittenius Biogr. to 2 p. 127.»
  - b) *Katarina Rabe*?

c) *Louise Müller* (hennes namn fins t. ex. bredvid *Fredrika Bremers* i Sv. Kalendrar från 1857 o. fl.).

31. Huru kan en gosse af bildad familj och med utpregladt praktiskt skaplynn samt håg för sjelfstudier, efter att vid 16 år ha genomgått ett femklassigt läroverk, bäst uppfostra sig sjelf till en duglig landtbrukare? Svaret torde gifvas under följande trenne förutsättningar:

a. *Föräldrarna rika.*

b. „ *bergade*, men ej i stånd att göra några betydliga besparingar.

c. „ *fattiga.*

20. Ur vår Dagbok.

— I Strömstad har ett fruntimmer blifvit utsedt till medlem af fattigvårdsstyrelsen.

— I 2:dra kammaren har riksdagsmannen *Ola Andersson* ingifvit en motion om statsanslag till folkhögskolor, i hvars synnerligt goda motivering äfven tanken på qvinnan och hennes bildningsbehof gjort sig gällande. Öfvertygad att den unga qvinnans uppfostran till husmoder och uppfostrarinna är lika vigtig som ynglingens utveckling till en duglig arbetare och medborgare, föreslår motionären att statsanslag må tilldelas äfven folkhögskolor för flickor om och när sådana under duglig ledning komma till stånd. — Motionen är undertecknad af 12 andra dannemän jemte motionären.

— Ett fruntimmer fungerade såsom ordförande vid *Helsingborgs industri- och arbetareförenings* senaste sammanträde. Hon var säkerligen den första, som i nordn bekäadt en sådan befattning.

— I *Kjøbenhavn* har bildat sig ett »*Dansk Kvindesamfund*», hvars ordförande är en äldre dam, fru *Casse*, hvilken, ehuru flera och sextio år gammal, omtalas såsom utomordentligt verksam. Hennes man, en af Danmarks äldsta och skickligaste jurister, säges sjelf icke hafva några bestämda åsigter, vare sig för eller emot qvinnosaken, men lemnar sin fru fria händer att följa *sin* öfvertygelse.

— I Kjøbenhavn har en inbjudning till bildande af en läsesal för damer utfärdats af icke mindre än 53 damer och 9 herrar, deribland ett stort antal lärarinnor och skolförestånderskor, ett par prester, en professor, m. fl. I inbjudningen omnämnes Stockholms läsesalong, hvilken synes hafva utgjort anledningen till och mönstret för det danska företaget.

— Ett sällskap har bildat sig i England att uppmuntra studier i hemmet, isynnerhet för unga qvinnor bosatta på landet. Ett årligt möte hålles i London för att utdela pris och uppställa läseplaner för det följande året. Medlemmar, hindrade att infinna sig personligen, få premier och prospekter sig tillsända. 10 sh. om året betalas till fonden och 5 sh. erläggas att bekosta utgifter vid mötet af dem som bevista detsamma. Belöningar utdelas för: Utdrag ur allvarlig läsning, Essays öfver ett gifvet ämne, målning eller skizzer efter naturen, vetenskapligt ordnade samlingar af naturföremål, och öfversättningar. Studieplan m. m. kan erhållas af sekreteraren Mrs Helyer, Coker Court Yeovil.

— Båda de lagstiftande kamrarne i Kansas hafva antagit qvinnor till skrivvare; en af dem har äfven antagit en qvinna till vaktmästare.

— I en stad i Ohio har en enka blifvit anställd vid det allmänna uppbördsverket.

— I New Hampshire har en annan dam, som i flera år studerat lagfarenhet, i tanke att vara sin man behjelpig i hans praktik, blifvit vald till fredsdomare.

— En qvinna i Washington har blifvit antagen till stenograf i inrikesministeriets tjenst, en plats, tillägger den amerikanska tidning, hvarur uppgiften hemtats, som få män skulle kunna fylla.

— I några af de nyorganiserade staterna i vestern deltaga qvinnor äfven i jurisdomet.

— I Quenfield, Massachusetts, hafva qvinnor blifvit antagna att öfvervaka och kontrollera qvinnofängelset.

— I South Weymouths har en qvinna blifvit anställd vid en befattning i the national bank och en annan invald till medlem af bankens direktion.

— Man räknar nu i Förenta Staterna sammanlagdt 200 qvinliga postexpeditörer, hvilka alla hafva det största beröm om sig.

— New-Yorks *Medico-legal Society* är det första läkarsällskap, som bland sina medlemmar upptagit en qvinna. Det är dr Mary Green som åtnjutit denna ära.

— I Grand Rapid City, Michigan, är stadsläkaren en kvinna. En af de mest omtyckta predikanterna i samma stad är äfven en dam.

— De lagliga hindren för kvinnans inträde på de högre lefnadsbanorna äro redan i många af Förenta Staterna upphäfdade.

— Bildhuggarkonsten synes hafva en särskild dragningskraft för Amerikas kvinnor. Icke mindre än sju damer från Förenta Staterna studerade nämligen förlidet år denna konst i Rom.

— Till och med som ingenjörer uppträda damerna i Amerika; så har t. ex. en del af en ny jernvägsanläggning i New Hampshire blifvit anförtrodd åt en qvinlig ledare, som sjelf öfvervakar och aflönar arbetarne.

— Inbördeskriget som drog de manliga krafterna från de fredliga arbetena torde kunna ses som den första anledningen till de amerikanska kvinnornas allmänna deltagande i yrken, som hittills uteslutande tillhört mannen. Så t. ex. befunno sig under krigets lopp en mängd kvinnor lemnade ensamma att öfvertaga vården om stora landtgoods, och följden har blifvit att under senare år allt flera kvinnor egnat sig åt jordbruket såsom yrke. En mängd så kallade torgrädgårdar egas och skötas af kvinnor med stor framgång och i Massachusets har upprättats en »*Horticultural-School*» för kvinnor. Från den företagsamma vestern berättas om tvänne unga systrar som skött en farm om 80 acres utan annat manligt biträde än en sexton års gosse, och dylika exempel, säger den engelska tidningen af hvilken uppgiften är hämtad, skulle kunna anföras i mängd. Erkännas måste äfven att nutidens uppfinningar i betydlig mån underlättat dylika försök. Så t. ex. nämnes den så kallade »*Buggy-plogen*», som kan köras af hvilken man eller kvinna som helst lika lätt och bekvämt som en promenadgigg.

— De amerikanska kvinnornas framgång såsom lärare i folkskolorna och medlemmar af skoloråden är allmänt bekant, och äfven inom det högre lärarekallet synes hon småningom bereda sig en aktad plats. Så berättar en engelsk förf.: Vid inträdet i statens normalskola i Albany såg jag en ung mörkögd dam, tjänstgörande som lärare i matematik och från katedern uppmärksamt följande en skäggig lärjunge, betydligt äldre än hon sjelf och rättande hans misstag.

— I Vassar college har miss Mitchell blifvit nämnd till lärare i astronomi, samt har på förslag af professor Agassiz blifvit vald till medlem af den »Amerikanska Akademien för konst

och vetenskap.» Hon har äfven varit använd vid astronomiska observationer, landmätningar m. m.

— Hittills hafva qvinliga lärare i Amerika haft lägre afö-
ning än de manliga. I Louisianas skolöverstyrelse har man dock
nu beslutat att ingen skillnad i detta afseende skall göras, ett
beslut som helsats med allmänt gillande och som man hoppas
skall leda till efterföljd inom andra stater.

— Vid en exposition af kvinnoarbeten i Florence förlidet
år gafs ett af de högsta prisen åt en fattig venetiansk arbeters-
ka, *Andri Bersani*, för upptäckten af sättet att förfärdiga de
gamla Venetianska »point-spetsarne», en konst som varit förlo-
rad allt sedan 1200-talet. Den fattiga qvinnan, som lifnärde sig
med spetslagning, hade efter otaliga upprepade försök, slutligen
genom att sönderplocka ett stycke af en gammal spets, lyckats
upptäcka den förlorade konsten, hvilken hon genast började an-
vända dels vid lagning af gamla och småningom äfven till att
förfärdiga nya spetsar. För att få mönstren trogna vände hon
sig till flera konstnärer, men ingen kunde efterbilda dem. Ensam
och utan annan hjälp än sin outtröttliga ihärdighet lyckades hon
slutligen sjelf att afteckna de gamla mönstren. Den italienska
styrelsen har för femton år förbehållit henne ensam rättigheten
att utöfva denna återupptäckta konst.

— Frågan om qvinnans valrätt är i England icke ny.
Så berättas att sedan år 1832 en medlem af engelska under-
huset tillkännagaf att han hade en petition att framställa som
torde väcka mångens åtlöje men som dock var förtjent att tagas
i öfvervägande. Det var en petition af en förmögen adelsdam,
Mary Smith of Stanmore, hvilken förklarade att enär hon betalade
skatt och i öfrigt lydde under samma lagar som männen, så borde
hon äfven hafva rätt att taga del i val af folkets representanter,
samt att de medborgerliga rättigheterna så mycket mindre borde
frånkännas qvinnorna i ett land der statens högsta embete —
det är kronan — var ärftligt äfven på qvinnolinien. Med anled-
ning häraf anhöll petitionären att hvarje ogift qvinna som kunde
fullgöra de föreskrifna pekuniära vilkoren måtte berättigas del-
taga i parlamentsval.